

บทที่ 5

วิเคราะห์นวนิยายในแง่สถานภาพทางสังคมของผู้หญิง

ดอกไม้สด

ดอกไม้สด นับเป็นนักเขียนนวนิยายสตรีคนแรก ที่ได้สร้างพัฒนาการให้กับวงการนวนิยายไทย นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2472 เมื่อนวนิยายเรื่อง ศัตรูของเจ้าหล่อน ออกตีพิมพ์เป็นต้นมา กล่าวคือ ดอกไม้สด ให้ความสำคัญกับตัวละครฝ่ายหญิงซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีมาแต่เดิม ตัวละครฝ่ายหญิงโดยเฉพาะตัวเอกมักเป็นหญิงที่ได้รับการศึกษาอบรมแบบสมัยใหม่ อาจเป็นผู้ได้รับการศึกษาจาก "คอนแวนต์" หรือ เคยใช้ชีวิตวัยเด็กในต่างประเทศ ทำให้รู้จักการสมาคม มั่นใจในตัวเองพอสมควร ทั้งนี้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายแต่ละ เรื่องของดอกไม้สด จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีพัฒนาการตามสถานภาพที่เปลี่ยนไปในสังคม เป็นลำดับไปในแต่ละ เรื่อง

ในงานวิจัยฉบับนี้ จึงขอเสนอการวิเคราะห์สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทย ตั้งแต่ช่วงการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 จนถึงช่วงสมัยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2493 จากนวนิยายของดอกไม้สด จำนวน 8 เรื่อง คือ

1. <u>กรรมเก่า</u> 2475	2. <u>สามชาย</u> 2476
3. <u>หนึ่งในร้อย</u> 2477	4. <u>อุบัติเหตุ</u> 2477
5. <u>ชัยชนะของหลวงนฤบาล</u> 2478	6. <u>ผู้ดี</u> 2480
7. <u>นี่แหละโลก</u> 2483	8. <u>วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย</u> 2492

โดยจะศึกษาสถานภาพของผู้หญิง ในนวนิยายดังกล่าวตามแนวหัวข้อต่อไปนี้

คือ

1. สถานภาพทางครอบครัวของผู้หญิง

- ในฐานะมารดา
- ในฐานะภรรยา
- ในฐานะบุตรสาว

2. สถานภาพทางการศึกษา

3. สถานภาพทางการเมืองและกฎหมาย

4. สถานภาพทาง เศรษฐกิจ

5. สถานภาพทางความ เชื่อ ศักดิ์ศรี และค่านิยม

6. สถานภาพทางสังคมอื่น ๆ

1. สถานภาพทางครอบครัวของผู้หญิง

- ในฐานะมารดา

ภาพมารดาที่สะท้อนจากงานนวนิยายของคอกไม้สด ก็ยังคงมีลักษณะ เดิมของมารดาในสังคมยุคก่อน นั่นคือ มารดามีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา เป็นสำคัญ ให้เล่าเรียนศึกษาพอสมควร ฝึกดูแลบ้านให้เรียบร้อย ตลอดจนการกินอยู่ของสมาชิกทุกคนในบ้าน นอกจากนั้น เมื่อบุตรธิดามีอายุพอสมควรจะมีเรือน ถ้าหากเป็นชาย เมื่ออายุ 20 ปี ก็ควรจะผ่านการบวชเรียนแล้ว (อายุ 20 ปี ถึงจะบวชเป็นพระได้) และผ่านพ้นการเกณฑ์ทหารแล้ว หากเป็นหญิงก็คือเมื่อจบการศึกษา (อาจจะระดับการศึกษาภาคบังคับ หรือสูงกว่านั้น) และเรียนรู้เรื่องการบ้านการเรือนแล้ว พ่อแม่ ก็เริ่มหาทางที่จะจัดการให้ลูกหญิงชายของตนได้ออกเรือนแต่งงานไป ดังเช่น คุณนายซิ่น (หรือนางศรีวิชัยบริษัท) จัดการแต่งงานครั้งแรกให้วิชัย (หนึ่งในร้อย หน้า 152) และต้องการจะจัดการแต่งงานให้กับซัด อีก ส่วนคุณหญิงราฎรอน ก็ต้องการให้ลูกสาวทั้ง 4 ได้แต่งงานกับผู้ชายที่ดี และมีฐานะพอสมควร นอกจากนี้คุณหญิงราฎรอน ก็ยังไม่ยอมให้พยอม ลูกสาวคนเล็ก ซึ่งแสงพี่ชายขององค์ไปชอบอยู่ ได้แต่งงานก่อนที่ ๆ (หนึ่งในร้อย หน้า 406) นั่นเท่ากับว่า แม่จะต้องดูแลให้ลูกออก เรือนไปตามลำดับ ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า คุณหญิงราฎรอน เกรงว่าจะผิดทำนองคลองธรรมกับความ เชื่อของคนรุ่นเก่าที่ว่า หากน้องแต่งงานก่อนพี่ จะทำให้พี่ไม่มีโอกาสได้แต่งงาน

ในฐานะแห่งการเป็นมารดา นั้น มารดาจะเป็นผู้พิจารณาถึงคู่ครองของบุตรธิดา
 แห่งตนว่าสมควรหรือไม่ ดังนั้น คุณหญิงสรรเพชญ์ ใน นี่แหละโลก จึงได้ถือสิทธิ
 แห่งการเป็นมารดา ปฏิเสธการสู่ขอที่วิญญ์ ส่งเผ่าแก่มาสู่ขอสุรางค์รัตน์ โดยในการสู่ขอ
 ครั้งแรก คุณหญิงขอผลัดครีกรอง จากนั้นก็ส่งคนกลางไปแจ้งแก่เผ่าแก่ ของวิญญ์ว่า
 "ลูกฉันยังเด็กนัก ยังแต่งงานไม่ได้" (นี่แหละโลก หน้า 40) ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธ
 นั้นเอง ครั้นต่อมา เมื่อวิญญ์ ส่งเผ่าแก่มาสู่ขอสุรางค์รัตน์อีก คุณหญิงสรรเพชญ์ ก็ได้
 ตอบปฏิเสธอีก โดยคุณหญิงตอบเผ่าแก่ของวิญญ์ไปว่า "ฐานะเช่นนายวิญญ์ มีเงินเดือน
 เพียงเดือนละ 160 บาท กับที่สวน 5-6 ไร่ ไม่อาจที่จะให้ความสุขแก่ธิดาของท่านได้"
 (นี่แหละโลก หน้า 363) ทั้งนี้ก็เนื่องจาก "ท่านรักลูก อยากให้ลูก เป็นสุข เวลา
 แต่งงานก็ต้องแต่งงานอย่างมีหน้ามีตา เหมือนท่าน" (นี่แหละโลก หน้า 364)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น อาจจะสรุปได้ว่า มารดาก็ยังคงพิจารณาถึงฐานะ
 ทางเศรษฐกิจของผู้ที่จะมา เป็นคู่ครองของบุตรธิดาของตน ด้วยเหตุที่มารดาเชื่อว่า เศรษฐกิจคือ
 ความมั่นคงแห่งฐานะ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน จะช่วยส่งเสริมให้บุตรธิดาของตน
 มีความสุขจากชีวิตแต่งงาน นั่นคือค่านิยมเก่าที่มีคามารดาหวังให้ลูกหลานออกเหย้าออกเรือน
 ไปอย่าง เป็นหลัก เป็นฐาน มากกว่าที่จะยึดคติใหม่ ที่ถือความรัก เป็นสรณะ

ขณะเดียวกัน ดอกไม้สกลก็ได้เสนอข้อคิดที่ว่า มารดาก็รักลูก อยากให้ลูก เป็นสุข
 ก็เป็นการถูกต้อง แต่ก็ควรปฏิบัติให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในเรื่อง นี่แหละโลก สุรางค์รัตน์
 จึงกล่าวหา มารดาว่า "คุณแม่ท่านเอาแต่ใจของท่าน ท่านไม่ได้ถามฉันเลยสักคำเดียว
 ท่านเห็นเรา เป็นหัวหลักหัวตอ ไม่รู้ฉันจะมีความคิดความอ่านอะไรของเราเองบ้าง ท่านเลี้ยง
 เราเหมือนคนโบราณเลี้ยงลูก กักขังไปเสียหมด..." (นี่แหละโลก หน้า 363)

อย่างไรก็ตาม ดอกไม้สกลก็ให้ภาพมารดาที่ทันสมัยใหม่ ที่เลี้ยงลูก อบรมลูก
 อย่างให้ความรักความเข้าใจ รับฟังลูกได้ทุกเรื่องแม้แต่เรื่องเพื่อนชายของลูกสาว เช่น
 คุณแสบ ใน ผู้ดี เนื่องจากเธอเองก็ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนสุนันทาลัย สามารถ
 อ่านเขียนพูดภาษาอังกฤษได้ (ผู้ดี หน้า 65) ทั้งเธอยังมีโอกาสได้เข้ามาพบกับ
 ท่านบิดาแทนคุณหญิงมารดาอีกด้วย เธอจึง เป็นหญิงก่อนข้างสมัยใหม่ ในเรื่องของการ

สมาคมและการคบเพื่อนต่างประเทศ ฉะนั้น เมื่อเธอมีโอกาสได้เลี้ยงดูวิลซึ่งเป็นลูกเลี้ยง เธอจึงทำหน้าที่แม่ได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด เธอใช้ความรักความอ่อนโยน และความเข้าใจ เข้าใจจัดการปัญหาชีวิตก่อนวัย ระหว่างลูกกับวิล ได้อย่างดีเยี่ยม

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป ผู้หญิงมีการศึกษามากขึ้น รู้จักการสมาคมออกสังคม ร่วมกับสามีมากขึ้น บางขณะอาจจะทำให้สตรีทำหน้าที่มารดาได้ไม่ครบถ้วน บางกรณีก็อาจจะต้องมีผู้ช่วยในการเลี้ยงดูลูก ดังเช่น นุทงา ในเรื่อง นี่แหละโลก มีพี่เลี้ยงไว้คอยดูแลลูกแทน เมื่อเธอไม่อยู่บ้านต้องออกไปนอกบ้านกับสามี หรือ เมื่อเธอมีแขกมาเยี่ยมเยียนที่บ้าน เป็นต้น

ส่วน วไล ใน ชัยชนะของหลวงนฤบาล ก็เป็นมารดาที่ทันสมัยใหม่ที่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ด้วยตนเอง โดยไม่คิดพึ่งความช่วยเหลือจากสามีเลย ทั้งนี้ก็เนื่องจาก วไล อยู่ในฐานะที่มั่งคั่งพอสมควรนั่นเอง นอกจากนี้เธอยังเชื่อว่า หากชีวิตครอบครัวจะไม่ราบรื่นแล้ว ลูกก็จะรู้และเข้าใจ หรือขึ้นต่อการขาดพ่อแม่ โดยไม่ได้มีความรู้สึกเป็นปมด้อยอย่างใดนัก ซึ่งความคิดนี้ นับว่าก้าวหน้ามากของสตรีในยุคนั้น

- ในฐานะภรรยา

สภาพภาพในฐานะภรรยาของผู้หญิงในยุคนี้ ก็ยังคงมีสภาพไม่แตกต่างจากทาสภรรยาในสมัยก่อนมากนัก โดยเฉพาะผู้หญิงวัยครองเรือน ทั้งนี้เพราะถึงแม้จะมีการออกกฎหมาย กำหนดให้ผู้ชายมีภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียวแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ชายก็ยังนิยมมีภรรยาหลาย ๆ คน ในขณะเดียวกัน และอาจจะรวมอยู่ในบ้านเดียวกันก็ได้ เช่น สภาพภายในบ้านของพระยาอมรรตน์ราชสุภัท ในเรื่อง ผู้ดี ซึ่งมีภรรยาถึง 3 คน คือ คุณแสบ คุณวาง และแม่พร้อม ลักษณะการมีภรรยาหลายคนนี้ ทำให้บ้านไม่เป็นสุข มีความขัดแย้งไม่ปรองดองกันเสมอ ๆ เกิดปัญหาในชีวิตครอบครัว อันเป็นเหตุเนื่องจากสังคมนอกบ้านที่ถือปฏิบัติกันว่าสามีจะยกย่องภรรยาออกหน้าออกตาได้เพียงคนเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ ดอกไม้สด ยังสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ใจของผู้หญิงที่ได้ชื่อว่าเป็นเมียช้อย ตลอดจนความรู้สึกซอกซำใจ อับอาย ของหญิงที่สามีบังใจให้หญิงอื่น ความ

ทุกข์ใจของ น้อย ในเรื่อง สามชาย ที่จะต้องตกอยู่ในฐานะเมียเก็บในบ้านของ เจ้าสวัสดิ์วงศ์ ทั้ง ๆ ที่เจ้าสวัสดิ์วงศ์ มีคูหมั้นอยู่แล้ว และกำลังจะแต่งงานกัน ส่วน วไล ใน ชัยชนะของหลวงนฤบาล เธอเป็นธิดาคนที่สองของพระยาธรรมสาส์น เป็นหญิงสาวที่ทั้งสวยทั้งงาม วไล รวยด้วยรูปทรงวงพักตร์ งามด้วยจรรยา มารยาท ที่ได้รับการฝึกอบรมมาเป็นอันดี เมื่อเธอเลือกหลวงปราโมทย์เป็นคู่ชีวิต เธอมีความสุขทั้งกายและใจได้สามปี หลวงปราโมทย์ก็เริ่มมีหญิงอื่น เริ่มต้นด้วยหญิงรับใช้ที่เป็นพี่เลี้ยงของลูกน้อย ทั้ง ๆ ที่คนของก็ยอมรับอยู่ตลอดเวลาว่า วไล นั้น เป็นภรรยาที่มีเสน่ห์ และเป็นศรีสง่าแก่สามีอย่างยากที่จะหาหญิงใดเปรียบ วไล เจ็บปวดที่สุด ยื่นข้อเสนอให้สามีเลือก แต่ สามีต้องการทั้งสองคน วไลจึงต้องตัดสินใจอย่างท้อทวย คือกลับตาลปัตรคิดโบราณที่ว่า "ยอมเสียทองเท่าหัว ไม่ยอมเสียหัวให้ใคร" โดยการบอกเลิก และทอมลูกกลับมาอยู่กับบิดา ถึงกระนั้น วไล ก็ยังคงรักและซื่อสัตย์ต่อสามีเสมอ เพียงแต่ไม่ให้ก่อภัยสามีที่ประพฤตินอกใจ ลักษณะนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงในฐานะภรรยา เริ่มที่จะเป็นผู้คิด และตัดสินใจ ในปัญหาระหว่างสามีกับภรรยา ซึ่งแต่เดิมนั้น หญิงใดมีสามีแล้ว ก็จะต้องอยู่ด้วยกันตลอดไป ดังคำพังเพยที่ว่า "มีสามีผิด คิดจนหัวตาย" หากหญิงใดเลิกร้างสามีไป ก็จะเป็นที่ครหา ถูกติเตียนจากสังคม

แต่อย่างไรก็ตาม ดอกไม้สดก็ยังคงเสนอภาพพจน์ลักษณะ เดิมของความ เป็นภรรยาไว้ส่วนหนึ่ง คือ ยังคงต้องรู้จักการบ้านการเรือน ดูแลอาหารการกินอยู่ของสามีของคน ในครอบครัว มิให้ขาดตกบกพร่อง ดังจะสังเกตได้จากที่ผู้หญิงถึงแม้จะมีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียน เรียนภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศสหากแต่ยังคงต้องเรียนวิชาการเรือน การเย็บปักถักร้อย วนผ้า วนถุงเท้าได้ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่ง ดอกไม้สดยังนำเสนอภรรยาในยุคสมัยใหม่ นั่นคือ เรื่องการบ้าน การเรือน อาจจะไม่ใช่เรื่องที่สำคัญของหน้าที่ภรรยา เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนไป ผู้หญิงมีโอกาส เข้าสังคมได้เท่าเทียมกับผู้ชาย การออกงานสโมสรหรืองาน เต้นรำ เล่นกีฬา จึงถือเป็นสิ่งที่ผู้หญิงสามารถทำเป็นปกตินิสัย ฉะนั้น ผู้ชายจึงต้องการภรรยาที่รู้จักการ เข้าสังคม สามารถควบคู่ไปด้วยกันในทุกโอกาส ภรรยาในยุคนี้ จึงต้องเรียนรู้การ เข้าสังคม การเต้นรำ นอกเหนือไปจากเรื่อง การบ้าน การเรือนด้วย

- ในฐานะบุตรสาว

บุตรสาวในยุคนี้ ส่วนใหญ่จะได้มีโอกาสศึกษามากขึ้นกว่าเดิม ในสังคมของชนชั้นสูง มักจะนิยมให้ลูกสาวเข้าเรียนหนังสือ จากโรงเรียนคอนแวนต์ หรือโรงเรียนของเจ้านายชั้นสูง เพื่อที่จะได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ทั้งยังได้เรียนวิชาการ เรือน เย็บปักถักร้อยต่าง ๆ ตลอดจนการอบรมฝึกฝนกิจกรรมการย่ำเท้าที่ลูกผู้หญิงจะพึงศึกษา แต่กระนั้น ในฐานะลูกสาว ก็ยังคงต้องเชื่อฟังพ่อแม่ หรือแม่แต่ญาติผู้ใหญ่ของคน ดังเช่น งามพิศ ใน อุบัติเหตุ เมื่อพ่อตาย เธอก็ต้องเชื่อฟังคุณป้าทุกอย่าง นับแต่ให้บ้านคนอื่นเช่า และตามป้าไปอยู่ต่างจังหวัด เป็นต้น

ลูกสาวในสังคมไทย ต้องมีความกตัญญู ต่อผู้บังเกิดเกล้า ดังเช่น อัมพร ใน กรรมเก่า เค็มใจที่จะดูแลปรนนิบัติพ่อ ซึ่งเพิ่งหันโทษออกจากคุกมาได้ไม่นาน และล้มเจ็บลง ทั้ง ๆ ที่เธอเองก็จบการศึกษามาจากต่างประเทศ แต่เธอก็ยินดีจะอยู่กับพ่อบังเกิดเกล้าในต่างจังหวัด ซึ่งเป็นที่ห่างไกลความศิวิไลซ์ทั้งหมด

คุณสมบัติของลูกสาวที่ต้องมีความกตัญญูพ่อแม่ ต้องคอยปรนนิบัติช่วยดูแลพ่อแม่ เมื่อยามแก่เฒ่า มีกิจกรรมการยาทอ่อนน้อม ให้ความเคารพพ่อแม่ ตลอดจนญาติผู้ใหญ่ ลูกสาวที่ดีจะต้องเชื่อฟัง และอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ หากลูกสาวบ้านใดทำให้พ่อแม่เสียใจ อับอาย ก็จะได้รับ การติฉินนินทา ดังเช่น สุรางค์ศรี ใน นี้แหละโลก ออกไปจดทะเบียนสมรสแต่งงานกับวินัย คนรัก โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ ทำให้พ่อแม่ต้องได้รับความอับอาย ถือว่าเป็นการทำลายเกียรติยศ ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

จากตัวอย่างที่ยกมาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าดอกไม้สด ก็มีความเห็นด้วยเช่นกัน ที่หญิงสาวในฐานะบุตรสาว ในสังคมไทย ก็ควรจะเป็นลูกสาวที่คอยเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ อยู่ในกรอบจารีตประเพณีอันดีงาม หากมิได้ประพฤติตนดังนี้ ก็จะเป็นที่ครหาจากสังคมได้ แต่ในโอกาสเดียวกัน ดอกไม้สดก็ยังได้เสนอภาพของลูกสาวที่มีความคิดของตัวเอง จึงได้สร้างตัวละคร ให้เป็นหญิงสมัยใหม่ขนาดแหวกค่านิยม และกรอบประเพณีดั้งเดิมอย่างท้าวหาญ เช่น ลักษณะการไม่เห็นด้วยกับการบีบบังคับ หรือกรอบอันรัดคั้งของประเพณีบางประการ ดังเช่น หญิงรุ่นผู้ใหญ่ ที่ได้รับการอบรมแบบ เจ้าขุนมูลนายอย่างเคร่งครัด เช่น

คุณเข้ม อาของพัชรี ในเรื่อง สามชาย ที่คัดค้านการบังคับให้แต่งงานแบบคลุมถุงชน จนถึงขั้นผูกคอตาย หรือ คุณแสบ ใน ผู้ดี ที่เป็นหญิงสมัยใหม่ ที่กล้าพอที่จะแต่งงานกับชายที่กำลังจะแต่งงานอย่าง เป็นทางการกับหญิงอีกคนหนึ่งที่พ่อแม่ทำให้ เป็นต้น

2. สถานภาพทางการศึกษา

ในยุคนี้ พ่อแม่หรือผู้ปกครองของบุตรในสังคมชั้นสูง นิยมให้บุตรหลานที่เป็น ผู้หญิง ได้มีโอกาสเล่าเรียนศึกษาในโรงเรียน ในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ เพื่อ บุตรีของตนจะได้มีโอกาสเรียนภาษาต่างประเทศ ตลอดจนวิชาการบ้านการเรือน การเย็บปักถักร้อย ดังเช่น คุณแสบ ใน ผู้ดี นั่นคือ "...คุณแสบ ได้รับการศึกษาจาก โรงเรียนสุนันทาลัย สามารถอ่านออกเขียนภาษาอังกฤษได้ "ราวกับผู้ชายคนหนึ่ง" และมี รสมีอดิในการประกอบอาหารทั้งฝรั่งทั้งไทย รู้จักเลือกและทำเสื้อผ้าใช้ให้เหมาะกับทรวดทรง ของคน วาดเขียนได้เล็กน้อย บั๊กไหม ผสมสีไหมได้เชี่ยวชาญ" (ผู้ดี หน้า 65) หรือ ศัลยา ใน นี่แหละโลก สุนทร ใน อุบัติเหตุ พัทรี ใน สามชาย ต่างก็ได้ รับการศึกษาจนชั้นมัธยมบริบูรณ์ทั้งสิ้น ตัวละครเอกบางส่วน หากไม่จบการศึกษาจากโรงเรียน คอนแวนต์ ก็มักจะได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ เช่น อนงค์ ใน หนึ่งในร้อย จบจาก อเมริกา ส่วนนุช และ อัมพร ใน กรรมเก่า ได้รับการศึกษาจากอังกฤษ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้หญิงยังมีความตื่นตัวในการศึกษามากขึ้น เห็นการศึกษาวิชาความรู้ เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ดังเช่น งามพิศ ใน อุบัติเหตุ ด้วยเหตุที่เธอต้องออกจากมหาวิทยาลัย เมื่อคุณพ่อของเธอ เสียชีวิต และ เธอต้องไปอยู่กับบิดาที่ต่างจังหวัดแม้กระนั้น เธอก็ยังไม่ละ ความพยายามที่จะศึกษาด้วยตนเอง จากตำราวิชาชั้นประกาศนียบัตรวิชาครูประถม (ป.ป.) และประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยม (ป.ม.) หรือ ศัลยา และยุพา ใน นี่แหละโลก ที่รัก การอ่าน เป็นที่สุด เมื่อได้อ่านแล้วก็มักนำมาพูดคุยกัน ความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ก็กว้างขึ้น ซึ่ง ลักษณะนี้เปลี่ยนแปลง ไปจาก เดิมที่ผู้หญิงที่มุ่งงานบ้านการ เรือน งานเย็บปักถักร้อย

3. สถานภาพทางการเมืองและกฎหมาย

จากการศึกษานวนิยายทั้ง 8 เรื่อง ของคอกไม้สด จะ เห็นได้ชัดว่ามี การกล่าวถึง สถานภาพทางกฎหมาย และการ เมืองของผู้หญิง ใวัน้อยมาก ทั้งนี้ อาจ จะ เนื่องมาจาก ลักษณะ

กฎหมายของไทยยังให้ความสำคัญกับสตรีน้อยอยู่ จะมีก็แต่เพียงกฎหมายที่อนุญาตให้ผู้ชายจดทะเบียนได้กับภรรยาเพียงคนเดียว แต่กระนั้น ผู้ชายในสังคมชั้นสูง ก็ยังนิยมมีภรรยาหลายคนอยู่ดี ซึ่งลักษณะนี้ก็คือค่านิยมเก่าของคนไทยนั่นเอง

ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้หญิงยังไม่มียบทบาทในการเรียกร้องสิทธิของคนทางกฎหมาย และทางการเมืองมากนักในยุคนี้ ก็เนื่องจากช่วงนี้เป็นระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อย่างไรก็ตามแต่ผู้หญิงจะตื่นตัวในเรื่องกฎหมาย หรือการเมืองน้อยเลย แม้แต่ผู้ชายเองก็ยังเข้าใจเรื่องกฎหมายและการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไม่ชัดเจน แต่สิ่งที่ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้นก็คือ การแหวกกฎเกณฑ์เก่า ๆ คลอดจนจารีตประเพณีเก่า ๆ ที่บังคับกีดกันผู้หญิงมากเกินไป ดังเช่น วไล ใน ชัยชนะของหลวงนฤบาล ขอย้ำกับหลวงปราโมทย์ แต่หลวงปราโมทย์ ก็ถือหนังสือหย่าไว้เฉย ๆ วไลก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะกฎหมายยังไม่เอื้อให้ ทั้งนี้ เพราะภรรยาไม่สามารถฟ้องสามี ด้วยเหตุที่สามีมีภรรยาน้อย แต่วไลก็ถือว่าตนกับหลวงปราโมทย์ เลิกกันแล้วโดยสมบูรณ์ โดยกล่าวว่า

"...เอ๊ะ หัวแพะที่ไหน เลิกกันไปตั้ง 5 ปีแล้ว กฎหมายก็ต้องยอมให้ว่าขาดกัน"

(ชัยชนะของหลวงนฤบาล หน้า 139-140) เท่ากับว่า วไล กล้าที่จะแหวกประเพณีเดิมขอลีกกับสามีก่อน ทั้ง ๆ ที่ญาติพี่น้องต่างก็วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานา โดยบางพวกก็อยากให้วไล เลิกสนใจพวกเมียน้อยของสามี โดยให้ถือว่าตนเป็นเมียแต่ง แต่วไลไม่ต้องการที่จะเป็นเมียหลวง ยึดมั่นในความคิดของตน ประกอบกับมีฐานะมั่งคั่ง จึงกลับไปอยู่กับพ่อได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ เท่ากับดอกไม้สดยืนยันทนผู้หญิงในยุคนี้ โดยผ่านทางวไลถึงความซื่อสัตย์ในการครองเรือนนั่นเอง

4. สถานภาพทางเศรษฐกิจ

ถึงแม้ว่า ผู้หญิงจะได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ก็ไม่ใช่การศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ โดยใช้วิชาที่เรียนมาเป็นหลัก ทั้งนี้ ก็เนื่องจากชนชั้นสูงนิยมให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เรียนภาษาต่างประเทศ เพียงเพื่อเข้าสังคมชั้นสูงได้โดยไม่เคอะเขิน มีความมั่นใจในตนเอง และช่วยส่งหน้า เสริมตาให้แก่สามีแบบ เคียงบ่าเคียงไหล่กันได้ในสังคม เมื่อศึกษาจบ จึงนิยมให้อยู่กับบ้าน ดูแลบ้านต่อไปเช่นเดิม ตัวอย่างจะเห็นได้จากพัชรีใน สามชาย เป็นธิดาคนเดียวของพระยาอภิรักษ์พยุหติ ผู้มั่งคั่ง เธอมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนใน

โรงเรียนคอนแวนต์ แต่เนื่องจากเธอมีฐานะมั่งคั่ง ประกอบกับชนชั้นสูงไม่นิยมให้ลูกหลานที่เป็นหญิง ออกมาทำงานนอกบ้าน หรือแม้แต่ อรุณ น้องสาวของรัตน ใน สามชาย ก็เช่นกัน เรียนจบแล้วอยู่กับบ้าน ดูแลงานบ้านงานเรือน ลักษณะดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ผู้หญิงในชนชั้นสูง ไม่มีความจำเป็นในทางเศรษฐกิจ ที่จะต้องช่วยหารายได้เพิ่มขึ้น ประกอบกับค่านิยมของลูกผู้หญิงว่า เล่าเรียนมาสูงเพียงไร ก็ต้องแต่งงานเลี้ยงลูกอยู่กับบ้านนั่นเอง

หรือหากจะมีหญิงสาวที่มีการศึกษาจะประกอบอาชีพ ก็จะเป็นอาชีพที่เรียบง่าย ไม่ผาดโผน มีวิถีทางแห่งการประกอบการทำงานเหมาะกับเพศหญิงที่อ่อนโยน สมกับหน้าที่โดยธรรมชาติ และเข้ากับค่านิยมเก่า ๆ คือ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้หญิงนั่นเอง และอาชีพที่มีคุณลักษณะ เช่นนี้ก็คือ อาชีพ ครู ดังเช่น สุนทร ใน อุบัติเหตุ เป็นครูสอนวิชาภาษาไทย และภาษาฝรั่งเศส ในโรงเรียนของคณะมิชชันนารีคาทอลิก (อุบัติเหตุ หน้า 64) หรือ อัมพร ใน ชัยชนะของหลวงนฤบาล เป็นครูประจำจังหวัด (ชัยชนะของหลวงนฤบาล หน้า 170) โดยสอนภาษาอังกฤษแก่นักเรียนชั้นมัธยม 6 สอนประวัติศาสตร์และจรรยา นักเรียนชั้นมัธยม 3 จนถึงชั้นมัธยม 6 เป็นต้น (ชัยชนะของหลวงนฤบาล หน้า 174)

5. สถานภาพทางความเชื่อ ศสนคติ และค่านิยม

ดอกไม้สด เสนอแนวคิดในด้านความเชื่อมั่นในคำสอนในพุทธศาสนาเป็นหลัก การดำเนินชีวิต นั่นคือ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ดังเช่น วิมล ใน ผู้ดี ที่พยายามประพฤติดีประพฤติชอบ ดูแลน้อง ๆ และจัดการส่งเสียให้พี่ชายที่เรียนอยู่ต่างประเทศ เธอจึงได้พระยาพลวิตรวิธการี เป็นผู้ช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ดังเช่นที่ดอกไม้สด กล่าวไว้ใน ผู้ดี 2516 หน้า 306 ว่า

... ความดี เป็นสิ่งที่ชนทั้งหลายทำได้ยาก เพราะความยาก ชนทั้งหลาย จึงทอดย้ออ่อนระอาในการที่จะประกอบความดี

อนึ่ง ชนทั้งหลายที่ยัง เป็นปุถุชน ประกอบความดีด้วยหวังผลตอบแทน ความยาก ผลดีปรากฏมากเพียงไร ย่อม เป็นปัจจัยให้ผู้ประกอบ เข้มแข็ง มากขึ้นเพียงนั้น การอนุโมทนาด้วยใจ และวาจา จึง เป็นกุศลกิจที่ผู้เห็น แก่ประโยชน์แห่งชนหมู่มาก ควรตามประเพณี เป็นนิจกาล

หรือ อนงค์ ใน หนึ่งในร้อย ที่ต้องการตอบแทนความดีของวิชัย ที่กระทำคน เป็นผู้ให้ตลอดกาล ด้วยความรักภักดีจากตัวเธอ และหลักการปฏิบัติคนของวิชัยที่อนงค์ประทับใจ ก็คือ

- ชำนะ ความโกรธด้วยความไม่โกรธ
- ชำนะ ความชิวด้วยความดี
- ชำนะ ความตระหนี่ด้วยการให้
- ชำนะ ความเหลวไหลด้วยความเป็นหลักฐาน (จาก หนึ่งในร้อย 2516 : 1)

6. สภาพทางสังคมอื่น ๆ

ผู้หญิงในยุคนี้นอกจากจะมีโอกาสได้ศึกษาเท่าเทียมกับชายแล้ว ผู้หญิงยังมี กิจกรรมอื่น ๆ อีกหลายประการเท่าเทียมชาย เช่น การเล่นกีฬา การออกสังคมนอกบ้าน หรือ อิสระในการคบเพื่อนต่างเพศ

การเล่นกีฬาในยุคนี้นี้ ได้รับอารยะธรรมจากตะวันตกมาก กีฬาที่นิยมเล่นทั้งหญิง และชาย คือ วอลเลย์บอล เทนนิส แบดมินตัน กอล์ฟ เป็นต้น ในวงสังคมชั้นสูง ผู้หญิง อาจมีสิทธิได้เล่นกีฬา หรือออกสังคมงานปาร์ตี้ งานเดินร่ำ ได้บ้าง แต่ก็ยังคงต้องมี พี่น้องหรือญาติผู้ใหญ่ไปด้วย บ้างบ้านถึงกับสร้างสนามเทนนิส หรือสนามแบดมินตัน ไว้ในบ้าน เพื่อให้ลูกหลานที่เป็นหญิงได้มีโอกาสเล่นกีฬา (ที่ยังคงอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่) หญิงมีโอกาส ได้พบเพื่อนต่างเพศบ้าง ในยามรวมกลุ่มเล่นกีฬา เท่ากับ เป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหลานที่เป็นหญิง มีอิสระในการเลือกคู่ครองทางอ้อมด้วย ดังเช่น สภาพของบ้านเจ้าคุณสุรมนตรี ใน นี้แหละโลก ที่มีสนามเทนนิสในบ้าน ลูกหลานสาวทั้ง 4 คน คือ จินตนา เลขา ศัลยา และชนิษฐา มีโอกาสเล่นเทนนิสกับพี่ชายและเพื่อนของพี่ชาย มีอิสระที่จะเชิญเพื่อทั้ง หญิงและชายมาร่วมเล่นเทนนิสด้วย หรือ สภาพบ้านของหลวงสุรจิกจำจร ที่มีสนามแบดมินตัน ในบ้าน ให้จันทร์ มีโอกาสได้เล่นแบดมินตันกับพี่ ๆ และเพื่อน ๆ ของพี่ได้อย่าง

สนุก และเป็นโอกาสที่จะให้หญิงชายได้รู้จัก และสนิทสนม กันเคยกัน

ส่วนการออกสมาคม งานเดินรำต่าง ๆ หญิงสาวก็มีโอกาสไปกับญาติผู้ใหญ่ สามารถเดินรำได้ทั้งกับชาวต่างประเทศ และกับเพื่อนชาย เช่น พัชรี ใน สามชาย อนงค์ ใน หนึ่งในร้อย หรือ สุนทร ใน อุบัติเหตุ เป็นต้น ลักษณะนี้เปลี่ยนแปลงไปมาจากเดิม เพราะเดิมทีแล้ว การถูกเนือต้องห้ามระหว่างหญิงชาย เป็นการกระทำที่ต้องห้าม หญิงสาวต้องรักษานวลสงวนตัว ต่อมาเมื่อมีการรับอารยธรรมตะวันตกเข้ามา รวมทั้งวัฒนธรรมการเข้าสังคม มีงานเดินรำ ทำให้การเดินรำที่หญิงชายต้องถูกเนือต้องห้าม จับมือถือแขน กลายเป็นเรื่องปกติไป แม้แต่หญิงสาวที่ถูกอบรมมาอย่างเก่า ฝ่ายชายก็ยังพยายามจะสอนให้รู้จักการเดินรำ โดยถือว่าการเดินรำ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในงานสังคมดังเช่น จันทร ใน หนึ่งในร้อย เป็นต้น

อนึ่ง ยังมีวัฒนธรรมทางสังคมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามา และ จะต้องยอมรับอีกประการหนึ่งก็คือ วัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิง เดิมทีผู้หญิงไทยต้องนุ่งห่มให้มิดชิด หน้าตาที่เป็นธรรมชาติ ไม่ต้องเติมเสริมแต่ง พออย่างเข้ามาในยุคที่ผู้หญิงมีโอกาสเล่นกีฬา เธอก็เริ่มใส่ชุดว่ายน้ำ เพื่อว่ายน้ำที่หัวหิน ใส่กางเกงขาสั้นแบบสปอร์ต เพื่อเล่นเทนนิส หรือแบดมินตัน นอกจากนี้ ผู้หญิงในยุคนี้เริ่มใช้ลิปสติก แป้งผัดหน้า และถ้ำแค้นมาก ๆ ก็จะถือว่าเปรี้ยว ล้ำสมัยในสายตาของคนรุ่นเก่า ดังเช่น อนงค์ ใน หนึ่งในร้อย เธอชอบแต่งหน้า ทาปาก วิชัย จึงซื้อลิปสติกให้หนึ่งทิม เพื่อเป็นของขวัญวันเกิดครบรอบ 24 ปีให้เธอ เพราะวิชัยเห็นว่าคงเป็นของต้องใจอย่างยิ่งของอนงค์ เป็นต้น

ก. สุรางคนางค์

ก. สุรางคนางค์ เป็นนักเขียนสตรีที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ม. ฉ.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เคยกล่าวไว้ว่า "นอกจากดอกไม้สดแล้ว ก. สุรางคนางค์ เป็นนักเขียนสตรีอีกคนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญแก่การขยายตัวของนิยายไทย" (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ 2520 : 91)

นวนิยายเรื่อง หญิงคนชั่ว (2480) ของ ก. สุรางคนางค์ เป็นนวนิยายเรื่องแรกที่เป็นที่กล่าวขวัญถึงอย่างเกรียวกราว จนได้รับการตีพิมพ์ถึง 2 ครั้ง ในปีเดียวกัน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความแปลกใหม่ "แหวกแนว" ที่นักเขียนสตรีเป็นหญิงสาววัย 25 กล่าวเขียนถึงโสเภณี และยังก้าวท้าวถึงขนาดแสดงความเห็นอกเห็นใจหญิงที่สังคม เรียกว่า "คนชั่ว" และจากคำให้สัมภาษณ์ของ ก. สุรางคนางค์ (เสถียร จันทิมาธร 2517 : 114) ตอนที่ ก. สุรางคนางค์ กล่าวถึงเบื้องหลังการเขียนเรื่อง หญิงคนชั่ว ว่าเป็นคำแนะนำจากสามีซึ่งหมายถึง บ่วน บุรณปรภณ์ ให้เขียนเรื่องของโสเภณีอันเป็นแนวใหม่ของนวนิยายไทย หากเขียนสำเร็จจะทำให้เธอมีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในชีวิตนักเขียน เรื่องบางตอนนี้แสดงให้เห็นว่าความประสงค์ที่จะเสนอเนื้อหาแนวแปลกใหม่ "แหวก" แนวเนื้อหาที่เคยมีมาก่อนหน้านั้น เป็นความประสงค์สำคัญอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การที่ ก. สุรางคนางค์ เสนอเรื่องราวของ หญิงคนชั่ว ในทัศนะที่เห็นอกเห็นใจ ก็นับว่าได้แสดงให้เห็นความสำนึกที่เห็นอกเห็นใจสตรีที่ถูกเอารัดเอาเปรียบหรืออย่างน้อยก็เห็นใจหญิงซึ่งเป็นเพศเดียวกับเธอ ซึ่งก็นับว่าเป็นการท้าทายค่านิยมเกี่ยวกับกุลสตรีในยุคนั้น บทบาทสำคัญ ของ หญิงคนชั่ว ที่มีต่อพัฒนาการนวนิยายไทยจึงอยู่ที่การแสดงถึงความสำนึกทางมนุษยธรรมต่อหญิงที่ถูกกดขี่ พร้อมกันนั้นก็นำความแปลกใหม่ของแง่มุมชีวิตที่ยากไร้มา เสนอในนวนิยาย ซึ่งเป็นการนำนวนิยายไทยไปสู่ลักษณะสมจริงมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมอีกชั้นหนึ่ง

สำหรับพัฒนาการของนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ นั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ช่วงระยะ คือ (บุญศิริ วิทยานันท์ 2528)

1. ระยะแรก (ก่อน พ.ศ. 2493) ก. สุรางคนางค์ เสนอนวนิยายสะท้อนชีวิตครอบครัวที่เป็นแนวคิด เป็นสำคัญ
2. ระยะหลัง พ.ศ. 2493 ก. สุรางคนางค์ เปลี่ยนแนวเขียนเป็นนวนิยายประเภทรัก สุขที่เป็นความบันเทิงมากกว่าแนวคิด

งานวิจัยฉบับนี้ ขอจำกัดการศึกษางานนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ ในระยะแรกเท่านั้น คือ ช่วงตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสมัยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2493 งานนวนิยาย ของ ก. สุรางคนางค์ ที่จะใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 8 เรื่อง คือ

1. <u>กรองกาญจน์</u> (2479)	2. <u>หญิงคนช้ำ</u> (2480)
3. <u>คู่ครอง</u> (2483)	4. <u>เรวัต</u> (2484)
5. <u>เทพราช</u> (2487)	6. <u>พันทิพา</u> (2487)
7. <u>ชีวิวิตหนึ่ง</u> (2489)	8. <u>คำของชีวิตสาว</u> (2492)

จากนวนิยายทั้ง 8 เรื่องนี้ ก. สุรางคนางค์ ซึ่งเป็นนักเขียนสตรี ได้เขียนถึงผู้หญิงได้อย่างลึกซึ้ง ขณะเดียวกัน ก็พยายามทุกวิถีทางที่จะสร้างบทบาทของผู้หญิงให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เธอจึงให้ความสำคัญแก่ตัวละครฝ่ายหญิงมากซึ่งแสดงถึงความตั้งใจของเธอที่จะให้ภาพและแนวคิดเรื่องผู้หญิงในยุคใหม่ ฉะนั้นในงานวิจัยครั้งนี้จึงขอทำ เสนอการศึกษาสถานภาพของผู้หญิง ในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ ดังกล่าวตามแนวหัวข้อต่อไปนี้คือ

1. สถานภาพทางครอบครัวของผู้หญิง
 - ในฐานะมารดา
 - ในฐานะภรรยา
 - ในฐานะบุตรสาว
2. สถานภาพทางการศึกษา
3. สถานภาพทางกฎหมายและการเมือง
4. สถานภาพทางเศรษฐกิจ
5. สถานภาพในด้านความเชื่อ ศาสนคติ และค่านิยม
6. สถานภาพทางสังคมอื่น ๆ

1. สถานภาพทางครอบครัวของผู้หญิง

- ในฐานะมารดา

ในเรื่อง หญิงคนชั่ว ก. สุรางคนางค์สร้างความสะดวกใจโดยการนำเอาความรักของแม่ที่มีต่อลูกมาเป็นเหตุผลของการกระทำของตัวละครคือ รื่น พร้อมกับการใช้พรรณนา ไวหาร ให้เห็นภาพว่ารินต้องตกอยู่ในภาวะขมขื่น และจำยอมทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของตัวเองและลูกน้อย ก. สุรางคนางค์ พยายามชี้แจงให้ผู้อ่านเห็นว่า การที่หญิงสาวบริสุทธิ์ต้องกลายมาเป็นหญิงโสเภณีนั้นเป็นเพราะเหตุใด ในความเป็นจริงแล้วไม่มีผู้หญิงคนใดต้องการเป็น "หญิงคนชั่ว" แต่เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะความจำเป็นและความสิ้นหวังในชีวิต ถึงแม้ว่ารินจะมีสภาพเป็นหญิงโสเภณี ก็ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะหลีกเลี่ยงหนีอาชีพนี้ แต่ไม่สำเร็จ ด้วยความรักลูกและหน้าที่ของแม่ที่จะต้องเลี้ยงลูก ให้อยู่ดีกินดีมีการศึกษา ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง เมื่อรินไม่สามารถจะเลี้ยงดูลูกด้วยตนเองได้ เธอจึงต้องจ้างคนอื่นเลี้ยงดูแทน และลูกเธอเองก็เป็นหญิง เธอจึงไม่ต้องการให้ลูกได้รับรู้ว่าเธอมีอาชีพอย่างไร แม่จึงเป็นผู้ให้แก่อีก แม่ก่อนตายรินก็ยังทำหน้าที่แม่อย่างสมบูรณ์คือ จัดการให้วิทยซึ่งเป็นพ่อของลูกมารับลูกไปอยู่ด้วย

ก. สุรางคนางค์ ต้องการให้คนอ่านเห็นว่า ผู้หญิงในฐานะมารดานั้น ไม่ว่าจะยากดีมีจน อยู่ในสังคมชนชั้นใด หรือแม้จะเป็นหญิงโสเภณี หรือ "หญิงคนชั่ว" ต่างก็มีความรักลูก ตระหนักถึงอนาคตของลูก เช่น รื่น ผู้หญิงที่ไม่มีการศึกษา สัมผัสเลยในชีวิตจึงต้องมาเป็นหญิงโสเภณี เธอจึงเห็นว่าการศึกษาคือเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะ เป็นสมบัติติดตัวลูกไป เมื่อโตขึ้นจะได้มีวิชาความรู้ เช่นเดียวกับ ลลิตา ใน ชั่วชีวิตหนึ่ง เธอเป็นแม่ของลูกหญิงชาย มีสามีเป็นนักเขียน ลลิตามีความสุขที่ได้อบรมเลี้ยงดูลูกด้วยความรัก ความเข้าใจ และได้ส่งเสริมให้ลูก ๆ ได้เรียนหนังสือ มีการศึกษา นั่นคือ ลูกหญิงของหญิง คือ วินิตา กำลังเรียนแพทยศาสตร์ และในตอนจบเรื่องกล่าวถึงความสำเร็จสูงสุดในการศึกษา ในชีวิตของวินิตาคิดจะเรียนต่อคุณภักดิ์ และในวัยครองเรือนแม่ก็ชื่นชมสนใจในการที่มีชายหนุ่มที่ตีมารักใคร่ชอบพอ อันนี้ให้เห็นวิถีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าของลูก ผู้เป็นแม่ก็ย่อมภาคภูมิใจต่อความสุขของลูกด้วย

หนึ่ง ก. สุรางคนางค์ ได้สะท้อนสภาพครอบครัวชนชั้นกลาง โดยเน้นให้ความสำคัญกับการอบรมเลี้ยงดูลูก เช่น ในช่วงชีวิตหนึ่ง ครอบครัวของวินิตาที่มีพ่อมีอาชีพเป็นนักเขียนที่มีอุดมคติสูงส่ง และมีแม่คือลลิตาที่มีแต่ความรักและความเข้าใจลูกเป็นอย่างดี ลลิตาเป็นแม่ที่มีใจอ่อนโยน บุคจาอ่อนหวาน ดูแลอาหารการกินการอยู่ ตลอดจนเรื่องความสะอาด เรียบร้อยในเครื่องแต่งกายของลูก ๆ และสมาชิกในบ้าน ฉะนั้น สถานภาพในฐานะมารดาของครอบครัวชนชั้นกลางก็ยังคงมีลักษณะ เช่นมารดาในยุคเดิมที่ปฏิบัติกันมาคืออบรมเลี้ยงดูลูก ดูแลเรื่องกินอยู่การศึกษา พร้อมกันนั้นก็ได้อบรม อบรมเลี้ยงดูบุตรหลานที่ผิดวิธี ย่อมก่อให้เกิดผลเสียในวาทิตำเนินชีวิตคือทำให้ลูกพบกับชีวิตที่เป็นทุกข์ในที่สุด ดังเช่น คุณนายสำนวน ใน ค่าของชีวิตสาว นางเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว บังคับให้ลูกคือ สิริพญา เชื่อฟังและเกรงกลัวโดยขาดเหตุผล สิริพญาจึงเป็นผู้หญิงที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับความจริง ไม่มีอิสระในการตัดสินใจ และการกระทำเพราะมีแม่คอยควบคุม และกำหนดวิถีทางให้ก้าวเดิน สิริพญาจึงไม่มีความสุขจากชีวิตแต่งงาน เช่นเดียวกับทิพย์ ใน พันทิพา เป็นแม่ที่นึกถึงแต่เงินทองและผลประโยชน์บังคับให้พันทิพาลูกสาวต้องแต่งงานกับ เศรษฐี เพราะคิดว่าลูกจะสุขสบายจากเงินทอง โดยที่นางก็จะได้รับผลประโยชน์ด้วย แม่เช่นคุณนายสำนวนกับทิพย์นี้เป็นหญิงในครอบครัวชนชั้นกลาง ที่ช่วยสามีทำมาหากิน โดยคุณนายสำนวนออกเงินกู้ เป็นนายหน้าค้าขายที่ดินเพื่อหารายได้มาช่วย เมื่อสามีเกษียณแล้วทำให้นางมีสิทธิมีเสียงมากในบ้าน รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดูลูกด้วย ส่วนนางทิพย์ ใน พันทิพา ก็เช่นกัน เธอทำอาชีพค้าขาย โดยเข้าหุ้นค้าขายในตลาดบ้าง ออกเงินกู้บ้าง ฉะนั้น เมื่อสามีตายนางก็ยังมีการค้าขายหารายได้เลี้ยงครอบครัว และส่งให้พันทิพาเรียนได้ นั่นคือ นางก็เห็นด้วยว่า การศึกษาจะทำให้ลูกของนางเทียมหน้าเทียมตากับลูกของญาติสามี แต่เนื่องจากนางทิพย์เป็นผู้หญิงชาวบ้าน ที่คิดว่าลูกผู้หญิงจะโชคดีมีสุขที่สุดก็คือได้แต่งงานกับคนรายนางจึงใช้สิทธิของความเป็นแม่บังคับให้พันทิพาแต่งงานทั้ง ๆ ที่พันทิพามีคนรักแล้ว

ใน คู่ครอง ก. สุรางคนางค์ ก็ได้ให้ภาพรูปแบบมารดาในยุคใหม่ เช่น คุณนายพจนาทวี แม่ของพกา ที่ให้อิสระแก่ลูกในการเลือกคู่ครอง รวมทั้งทำตนเป็นผู้รับฟัง และให้ความคิดเห็นแก่ลูก

- ในฐานะภรรยา

ผู้หญิงในฐานะภรรยา ในนวนิยาย ของ ก. สุรางคนางค์ ส่วนหนึ่งยัง ลืมทอดประเพณี และค่านิยมอย่างเดียวกับที่ปรากฏอยู่ในงานประพันธ์สมัยก่อน นั่นคือ ภรรยาทำหน้าที่ดูแลกิจการในบ้านให้เรียบร้อย เลี้ยงดูอบรมลูก และเป็นภรรยาที่ต้องปฏิบัติตนเป็นเพื่อนคู่คิดของสามีด้วย เช่น ลลิตา ใน ชีวิตหนึ่ง เธอเป็นภรรยาที่ร่วมทุกข์ ร่วมสุขของสามี

ในเรื่อง กรองกาญจน์ ก. สุรางคนางค์ ได้สะท้อนความคิดยกฐานะฐานะผู้หญิง จากเดิมที่เคยเป็นภรรยาในครัวเรือนหรือทาสภรรยา มาเป็นเพื่อนคู่คิดของสามี โดยผ่านความคิดของตัวละครฝ่ายชาย เป็นทัศนะของผู้ชาย ยุค พ.ศ. 2475 ที่คิดถึงคุณสมบัติของสตรีที่จะเป็นภรรยา ในฐานะเพื่อนคู่คิดบ้างแล้ว โดยให้ทัศน์ ราษฎร์ ถึงเพื่อนหญิงที่น้องสาวพามาให้รู้จักว่า "เขายังนึกไม่ออกว่า เขาจะได้ไว้สำหรับอะไร นอกจากพาไซ้ สำหรับบริกรขางานการงานหล่อนก็คงไม่เข้าใจ จะสำหรับเป็นแม่บ้านดูแลเหี่ยวเรือน หล่อนก็คงไม่ได้..." (กรองกาญจน์ หน้า 331)

หญิงที่เป็นภรรยาไม่ว่าในชนชั้นใด ในยุคสมัยใดคงถือเรื่องความซื่อสัตย์ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังเช่น รื่น ใน หญิงคนชั่ว ถึงแม้เธอจะเป็นโสเภณี หากเมื่อเกิดความรักและยึดถือว่าเธอเป็นภรรยาของวิทย์แล้ว รื่นก็ไม่ยอมรับแขกอีกต่อไป จนกระทั่งตั้งครรภ์และได้หลบหนีจากห้องไปโดยการช่วยเหลือของสมร แต่ในที่สุด เพื่อความอยู่รอดของเธอและลูกน้อย เธอจึงต้องกลับไปมีอาชีพโสเภณีอีกครั้ง โดย ก. สุรางคนางค์ พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ผู้อ่านเห็นใจ หญิงคนชั่ว อย่าง รื่น ที่หวังจะเป็นภรรยาที่ดีของวิทย์ ผู้สามี แต่วิทย์ก็ไม่ได้กลับมาหาเธออีกเลย เธอจึงต้องเป็นหญิงโสเภณีเพื่อหาเลี้ยงลูก

โดยปกติแล้วค่านิยมในความซื่อสัตย์ของภรรยาที่มีต่อสามีนั้น เป็นที่ยึดถืออย่างเหนียวแน่น มาตลอดทุกยุค และหากหญิงใดที่มีสามีแล้วไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีก็就会被ประณาม พยายามเหยียดจากสังคม เช่น พันทิพา ใน พันทิพา ถ้าตามความคิดเห็นของคนทั่วไปพันทิพาจะเป็นผู้ที่ถูกสังคมประณามว่าเป็นคนชั่ว ทั้งนี้เพราะพันทิพามีชู้ ซึ่งเป็นแบบอย่างชีวิตที่ประพฤติก

ยึดคามหลักการทั้งทางศีลธรรมจารีตประเพณีและค่านิยมของสังคม แต่ ก. สุรางคนางค์ ได้สร้างพันทิพาขึ้นมา เพื่อเสนอแนวคิดใหม่ในเรื่องการพิจารณาตัดสินปัญหาสามัญภรรยา ที่แต่เดิมนั้น หากมีปัญหาการมีชู้ ก็มักจะโทษว่าผู้หญิง เป็นฝ่ายผิดเสมอ โดย ก. สุรางคนางค์ ตั้งใจสร้าง พันทิพา ขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นว่า "มาตรฐานทางศีลธรรมตามจารีตของสังคม บางครั้ง ก็อาจทำให้ตัดสินการกระทำของบุคคลหนึ่งโดยปราศจากความยุติธรรมได้ หากไม่พิจารณาไปถึงสาเหตุของการประพฤตินั้น" (ตรีศิลป์ บุญจรัส 2523 : 183) ฉะนั้นคามหลักมนุษยธรรม เราอาจพิจารณาชีวิตของรีน และ พันทิพา ด้วยความเข้าใจ เข้าใจ ได้เท่า ๆ กัน

ก. สุรางคนางค์ นำเสนอภาพชีวิตของพันทิพา หญิงสาวที่งามพร้อมทั้งด้าน รูปร่างหน้าตาและคุณสมบัติ ชีวิตของเธอถูกกำหนดโดยบุคคลต่าง ๆ นับแต่ในวัยเด็ก พ่อกัดกับ เธอจากแม่ผู้ชั่วร้าย และ เห็นแก่เงิน ทำให้พันทิพาได้มาอยู่ในความอุปการะของม้า ได้รับการศึกษาอบรมตามแบบฉบับของ "ลูกผู้ดี" เรียนหนังสือในโรงเรียนคอนแวนต์ เก่งทาง ศิลปะและดนตรี นอกจากนั้นอัจฉริยะภาพในทางดนตรี ก. สุรางคนางค์ ยังเน้นให้เห็น อารมณ์ที่ประณีต และละเอียดอ่อนของพันทิพา ไม่ว่าจะเป็นความรักเพื่อนหรือสัตว์เลี้ยง ครั้นเมื่อบิดาของพันทิพาเสียชีวิต ทิพย์ผู้เป็นแม่ก็เริ่ม เข้ามาบีบคั้นในการกำหนดชะตาชีวิต ของเธออย่างเต็มที่ เริ่มจากการขัดขวางความรักระหว่าง เธอและอภิรักษ์เพื่อนบ้าน จากนั้น พันทิพาต้องออกจากโรงเรียนและในที่สุดก็ถูกแม่ขายให้กับชลัท เศรษฐีหนุ่มใหญ่อายุมากกว่าเกือบ หนึ่งรอบ ความหวังของเธอจากการแต่งงาน ก็คือ อิศราภาพที่จะได้ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้ อำนาจบังคับของแม่อีก จากการแต่งงานเธอมีเงิน มีเสื้อผ้าอาภรณ์หรูหรา มีเขียนโน ไว่ฝึกดนตรี และได้ฝึกเขียนภาพตามที่ใฝ่ฝัน แต่ต่อมาพันทิพาก็ได้ตระหนักว่า สิ่งที่ได้รับ ไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เธอต้องการความรัก ความเข้าใจ ความทะนุถนอมเอาใจใส่ ซึ่งสามีนักการค้าผู้สนใจแต่การงาน กินและนอน ไม่เคยมีให้เธอ หรือแม้แต่ลูกที่เพิ่ง เกิดใหม่เลย ด้วยเหตุเช่นนี้พันทิพามีอารมณ์อ่อนไหว และมีอัจฉริยะภาพทางศิลปะ จำต้อง ใฝ่หาที่ยึดเหนี่ยว และความอบอุ่นจากใจ จากที่อื่น ในที่สุดพันทิพาก็ได้ชื่อว่าเป็นชู้กับมนตรี

ผู้จัดการของสามี ชีวิตของพันทิพาคดดำ หมองมัว ผลสุดท้าย เธอต้องจบชีวิตด้วยโรคร้าย ในขณะที่ยังเป็นสาว โดยมีจิตรราที่สาวและอภิชัยคนรักเก่า เท่านั้นที่เข้าใจเธอ

ก. สุรางคนางค์ ต้องการชี้ให้เห็นว่าเราไม่อาจตัดสินการกระทำของพันทิพามาตรฐานทางศีลธรรม หรือค่านิยมของสังคมได้ คั่นตอและสาเหตุที่ทำให้พันทิพาคิดทำผิดต่างหาก เป็นเรื่องที่ควรพิจารณาด้วยความเห็นอกเห็นใจ และตามความเป็นจริงนั้น พันทิพามีโอกาสเลือกวิถีชีวิตของตนเองเลย เจ็บใจที่ทำให้พันทิพาส่งผลไม่ถูกต้องตามทำนองครองธรรม ได้แก่ อัจฉริยะภาพในตัวเองและสภาพชีวิตครอบครัวที่ "ผิดปกติ" (ตรีศิลป์ บุญจรัส 2523 : 183) ก. สุรางคนางค์ ต้องการเสนอว่า พันทิพามีไข่มุกคนคิด แต่บุคคลในครอบครัวของเธอต่างหากที่มีส่วนร่วมกันทางอ้อมผลักดันให้เธอกระทำผิด เธอจึงกล่าวว่า "พันทิพของฉัน เป็นพันทิพที่คงงามอยู่เสมอตามหลักการวิจารณ์ อันบริบูรณ์ด้วยศีลธรรม (พันทิพ "บันทึกของผู้แต่ง", ก. สุรางคนางค์ หน้า 32)

- ในฐานะบุตรสาว

ลูกผู้หญิงต้องอ่อนโยน เคารพ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ช่วยดูแลงานบ้านงานเรือนได้ ประพฤติตนในจารีตประเพณีดังเช่น อรุณมูทา ใน คำของชีวิตสาว ผู้อ่อนโยน ครองหัวใจ รุ่งโรจน์ให้เหตุผลของตนเอง ทำให้ได้คู่ครองที่ดีและมีความสุขในชีวิตสมรส หรือ วินิตา ใน ชีวิตหนึ่ง เธอเป็นกุลสตรีแบบฉบับสมัยใหม่ คือ ประพฤติตัวเป็นลูกที่ได้อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ใฝ่ใจศึกษาเล่าเรียนทำความภาคภูมิใจมาสู่พ่อแม่ สำหรับวินิตา การศึกษาและคุณงามความดีเท่านั้นที่จะช่วยให้ผู้หญิงมีค่าขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องประดับใด ๆ เลย

นอกจากนี้ ก. สุรางคนางค์ ก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงความซอกซำ เป็นทุกข์ของพ่อแม่ หากลูกสาวประพฤติดัวไม่ถูกต้องผิดจารีตประเพณี ดังเช่น ใน หญิงคนชั่ว รื่น หนีตามผู้ชายมากกรุงเทพฯ ซึ่งการหนีตามนั้น สังคมถือว่าเป็นการเสื่อมเสียศักดิ์ศรีที่สุดของลูกผู้หญิงและครอบครัวพ่อแม่ของรื่นจึงตรอมใจตายในที่สุด หรือ เช่น สิริยุพา ใน คำของชีวิตสาว เธอถูกเลี้ยงดูอย่างไม่ต้องการจากมารดา ทำให้เธอหลงระเห็จในสังคม เธอคิดว่าเงินสำคัญกว่าความรัก และนิยมความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ

สิริยุทธชอบสมาคมกับชนชั้นสูง และใช้ชีวิตสาวของเธอในการเที่ยวเตร่ แต่งกายอย่างสวยงามและแสวงหาคู่ครองที่ร่ำรวย พฤติกรรมของสิริยุทธทำให้เธอผิดสัญญา กับ เรวัต ชายคนรัก หักเงินใจแต่งงานกับชายอื่นที่ร่ำรวยกว่า เพราะเห็นคุณค่าของเงินมากกว่าความรัก และ เพราะ เธอเสียความบริสุทธิ์ให้กับชายคนนั้นแล้ว อันการแต่งงานที่ขาดพื้นฐานของความรักทำให้ชีวิตของสิริยุทธไม่มีความสุข หรือดังเช่น สาวิตรี ใน ชีวิตหนึ่ง สาวิตรี นับได้ว่าเป็นเหยื่อที่เคราะห์ร้ายของสังคมที่เหลวแหลกภายหลังสงคราม จากพื้นฐานการอบรมของครอบครัวที่มีพ่อเป็นผู้ปลูกฝังค่านิยมผิด ๆ ให้เธอที่ยังทนงในความงาม คิดว่ารูปสมบัติของสตรีเท่านั้นที่สามารถทำความสำเร็จมาสู่ชีวิตได้ สาวิตรีจึงหลงระเริงไปจนคุมไม่อยู่ การคบค้าสมาคมกับผู้ชายไม่เลือกหน้า ทำให้ชีวิตของสาวิตรีต้องตกต่ำหมองมัว เพราะเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับผู้ชาย จุดจบของสาวิตรีคือความตาย อันเนื่องมาจากการทำแท้ง เพราะท้องไม่มีพ่อ ความทายนะในวิถีชีวิตของสาวิตรีจึงเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเมื่อเธอตาย พ่อของเธอเองซึ่งมีส่วนผลักดันให้เธอต้องมีชีวิตเช่นนี้ กลับไม่ยอมพบหน้า หรือแม้แต่จะไปงานศพของเธอเลย นั่นเพราะพ่ออายุที่ลูกสาวมีสภาพเช่นนั้น หรืออาจจะเป็นเพราะเสียใจมากที่สุดก็ได้

ฉะนั้น จากการศึกษา นวนิยาย ของ ก. สุรางคนางค์ จะเห็นได้ว่า

ก. สุรางคนางค์ ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวเป็นอย่างมาก การอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งที่สำคัญลูกจะดีหรือเลว จะสุขหรือทุกข์ ก็ขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูสั่งสอนอย่างถูกต้องนั้นเอง

2. สถานภาพทางการศึกษา

ก. สุรางคนางค์ ให้ความสำคัญในเรื่องนี้แก่ตัวละครฝ่ายหญิงมาก

ฉะนั้น ตัวละครของเธอแทบทุกตัวจะเป็นผู้ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนคอนแวนต์ ด้วยความนิยมของคนในยุคนั้น ที่ต้องการให้ลูกหญิงมีความชำนาญในทางภาษาต่างประเทศ ซึ่งในโรงเรียนคอนแวนต์ หรือที่เรียกว่า "โรงเรียนยายซี" นั้น ใน พันทิพา ก. สุรางคนางค์ ได้กล่าวว่า ในโรงเรียนคอนแวนต์นั้น มีภาษาต่างประเทศให้เลือกเรียน คือ ภาษาฝรั่งเศส

และภาษาอังกฤษ โดยจะเรียนตอนเช้าสามชั่วโมง คอนบ่ายเรียนภาษาไทยและ เข็มปักถักร้อย
 หนึ่ง ในตอนเช้าอาจจะมีชั่วโมงพิเศษก่อน เข้าเรียนคาบปกติ เพื่อเรียนดนตรีและวาดเขียน
 (พันทิพา หน้า 74-75) นอกจากนั้น หากเป็นโรงเรียนรัฐบาล เมื่อถึงห้องเจ็ดห้องแปด
 ก็จะมีการแบ่งแยกออกเป็นแผนกภาษา และ วิทยาศาสตร์ เพื่อที่นักเรียนจบแล้วก็มีโอกาส
 สอบเข้ามหาวิทยาลัย อยู่มหาวิทยาลัย 4 ปี หรือ 6 ปี ก็อาจจะได้ปริญญา (พันทิพา
 หน้า 84)

ในยุค พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา พ่อแม่ในชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง มักนิยมให้
 ลูกหญิงรู้ภาษาอังกฤษ และวิชาการบ้าน การเรือน และการวางตัวการเข้าสมาคม ดังที่
 ก. สุรางคนางค์ สะท้อนภาพความนิยมนี้ไว้ใน เรื่อง กรองกาญจน์ ที่เจ้าคุณอนุศักดิ์ยุทธการ
 จ้างกรองเข้าไปสอนลูกสาวสองคน ที่บ้าน เนื่องจาก ลูกสาวคนโต สุขภาพไม่ค่อยดี
 เมื่อกรองถามถึงการวางหลักการสอนจากท่านเจ้าคุณอนุศักดิ์ยุทธการ ก็ได้รับคำตอบว่า
 "...ผมต้องการให้ลูก ๆ ภาษาอังกฤษขนาดอ่านตำราทำกับข้าวได้ อ่านหนังสือพิมพ์ฝรั่งได้
 รู้เรื่อง ส่วนภาษาไทยต้องการให้รู้มาก ๆ และจะพอใจยิ่งถ้าเราจะหาความรู้เบ็ดเตล็ดเกลิ็ด-
 สมาคมในการรับแขก การวางตัวมาสอนแก่บ้าง..." (กรองกาญจน์ หน้า 375) หลักการ
 เช่นนี้ก็ เป็นเหมือนแนวทางที่สอนตามหลักสูตรของโรงเรียนราชনারีที่กรองจบมานั่นเอง วิชา
 ที่เพิ่มขึ้นจากที่เจ้าคุณอนุศักดิ์ต้องการเป็นหลักก็คือ การเข็มปักถักร้อย

นอกจากนั้น ก. สุรางคนางค์ ยังสะท้อนให้เห็นภาพของผู้หญิงในชนชั้นสูง ที่มี
 การศึกษานั้นอาจจะไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนภายในประเทศหากแต่ได้รับการศึกษาจาก
 ต่างประเทศไกล ๆ เช่น ปีนัง ดังเช่น คุณพวงแก้ว ใน เทพราช เธอเป็นธิดาเลี้ยง
 ของเสด็จในวังก็ได้ไปศึกษาที่ป็นัง กลับมาก็สามารถพูดภาษาอังกฤษ ฝรั่งเสสได้ หรือ
 เรวดิ ก็จบการศึกษาจากป็นังเช่นกัน จะเห็นได้ว่า หญิงสาวในสังคมชนชั้นกลาง^{วมา} มี
 ความตื่นตัวใฝ่ใจในการศึกษามากขึ้น เมื่อมีโอกาส จึงสามารถศึกษาในแขนงวิชาต่าง ๆ
 เท่าเทียมชาย ดังนั้น วินดา ใน ชั่วชีวิตหนึ่ง เธอเป็นนักเรียนแพทย์ และคิดว่าเมื่อ
 จบแล้ว เธอจะเรียนต่อถึงดุขภูมิตัด

อนึ่ง หญิงสาวที่ได้รับการศึกษามากขึ้น เมื่อจบจากการศึกษาในโรงเรียน ก็ได้ รมนิสัยรักการอ่านติดมาด้วย เมื่อกลับมาอยู่บ้านพวกเธอเหล่านั้น ก็ยังคงอ่านหนังสือพอกพูน ความรู้ให้แก่ตนเองมากขึ้น ดังเช่น ขนิษฐา ใน เทพราช ซึ่งเพื่อน ๆ เรียกเธอว่า "คุณทอน" ซึ่งหมายถึง ทอนหนังสือนั่นเอง เธอใช้เวลาว่างอ่านหนังสือ เช่น ขณะ นั่งรถไฟไปเทพราช เป็นต้น หรือ หกา ใน คู่ครอง ที่รักการอ่านเป็นชีวิต ทั้งหนังสือพิมพ์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เธอก็จะอ่านในเวลาว่าง หรือมีเวลานั้นก็เวลาก่อนนอน เนื่องจาก เธอเห็นประโยชน์ที่ "...เคยรู้สึก ว่า ทอจะมีเรื่องคุยกับเพื่อนฝูงโดยไม่ต้องอ้าอึ้ง ในเมื่อ เขาสนทนากันถึง เรื่องการเมือง คำสำคัญต่าง ๆ ของโลก" (คู่ครอง หน้า 398)

3. สถานภาพทางกฎหมายและการเมือง

ก. สุรางคนางค์ มิได้กล่าวถึงสถานภาพทางกฎหมายและการเมืองของสตรี ไว้มากนัก เพียงแค่สะท้อนผ่านความนึกคิด ผ่านตัวละครถึงความโหดร้ายของสงคราม ดังเช่น หกา ใน คู่ครอง เห็นว่า ผู้หญิงแม้จะเป็นทหารไม่ได้ก็สามารถทำประโยชน์ ให้กับชาติบ้านเมืองได้ โดยอาจจะทำงานเป็นอาสาสมัครก็ได้ หรือส่งของอาหารแห้ง ไปช่วยทหารที่ชายแดน เช่น ที่หนองคาย อุบลราชธานี ที่รัฐประเทศ และ ที่จันทบุรี

ส่วนสถานภาพทางกฎหมายของลูกผู้หญิงก็มีสิทธิเท่าเทียมกับลูกชาย ในเรื่อง มรดก เช่น ขนิษฐา และ ธาวิ ใน เทพราช ต่างก็ได้มรดกของพ่อแม่ที่ตกทอดมา จากรุ่นปู่ย่าตายายเท่า ๆ กัน และในฐานะที่ขนิษฐาเป็นพี่สาว เธอจึงต้องดูแลรักษา ผลประโยชน์การจับจ่ายใช้สอย ของธารีกอีกด้วย หรือ เรวดี ใน เรวดี เธอเป็น ลูกสาวคนเดียวของบิดามารดา ฉะนั้น เมื่อสิ้นบุญของท่านทั้งสอง เรวดีก็รับมรดกไว้ แต่เพียงผู้เดียว เธอควบคุมกิจการของตระกูลไว้ทั้งหมด โดยมี หลวงเทพ หมายความ ประจำตระกูล เป็นผู้ช่วยดูแล เป็นต้น การที่ผู้หญิงสามารถจะสืบทอดมรดกและดำเนิน กิจการของตระกูลต่อไป เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในสังคมไทย ในสมัยทุนนิยมนี้เอง ภาพของ ผู้หญิงในเชิงการปกครองและกฎหมายที่ ก. สุรางคนางค์ สร้างขึ้น เป็นภาพที่ต่างจาก ผู้หญิงในอดีตอยู่มาก

4. สถานภาพทาง เศรษฐกิจ

หญิงที่มีการศึกษาในยุคนี้ มีบางส่วนก็ยังคงอยู่ในบ้านใช้ชีวิตเรียบง่าย ดูแลงานบ้าน การเรือนต่อไปเช่นเดิมดังเช่น อากา ใน กรองกาญจน์ เรียนจบพร้อมกับกรอง แต่อากาอยู่ในครอบครัวชั้นกลางที่พอมีพอกินสมฐานะ เธอจึงไม่ได้เดือดร้อนที่จะต้องทำงานนอกบ้าน แต่ก็ยังมีผู้หญิงอีกส่วนที่ถือว่า เมื่อมีความรู้ก็ต้องทำงานหารายได้เพื่อสร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นด้วย ดังเช่น กรอง ใน กรองกาญจน์ ที่ยึดอาชีพครู

ต่อมาในยุค ทุนนิยม ระบบการค้าเฟื่องฟู มีห้างร้านบริษัทเปิดดำเนินการมากขึ้น หญิงสาวก็นิยมที่จะทำงานเป็น เลขานุการ หรือ พนักงานบัญชีบ้าง ดังเช่น สิริยุพา ใน คำชีวิตสาว เธอทำงานเป็นเลขานุการบริษัทหรือ นีมนวล ใน เรวดี ก็ทำงานเป็น เลขานุการส่วนตัวของ เรวดีพิมพ์จดหมายและได้คอยจดหมาย เป็นต้น

นอกจากนั้น ก. สุรางคนางค์ ยังเสนออาชีพอิสระของผู้หญิงสาวยุคใหม่ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การเปิดร้านทำผมและตัดเสื้อผ้าสตรี ทั้งนี้ก็เนื่องจากผู้หญิงไทย รับประทานอาหารตะวันตกมากขึ้น การแต่งตัวและการทำผมจะต้องเข้าสมัย ทำให้ธุรกิจประเภทนี้เฟื่องฟู ฉะนั้น เมื่อ พยอม ใน คู่ครอง เริ่มมีปัญหาระทองระแหงกับสามี เธอจึงคิด เปิดร้านทำผม และได้ชวนผกาช่วยหุ้นด้วย โดยผกาจะทำหน้าที่ควบคุมดูแลบัญชีร้าน

หากพิจารณาในวงกว้างขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้หญิงก็มีบทบาทในสถาบัน เศรษฐกิจด้วย อาทิ เช่น ผู้หญิงที่เป็นภรรยาที่ช่วยสามีทำงานหารายได้ช่วยครอบครัว โดยการให้เงินกู้ หรือเป็นนายหน้า เป็นต้น

อาชีพนักเขียนเป็นอาชีพอิสระอีกอาชีพหนึ่ง ซึ่ง ก. สุรางคนางค์ ตั้งใจจะบอกผู้อ่านว่า ผู้หญิงก็ควรจะมีความเป็นนักเขียนได้ และอาจจะประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงได้เช่นเดียวกัน ทั้งยังเป็นอาชีพที่ควรค่าแก่ความภูมิใจ ดังที่สะท้อนจากการดำเนินรอยตามพ่อในการเป็นนักเขียน ของ วินิตา ใน ชีวิตหนึ่ง

ในสังคมชนบท ผู้หญิงก็ช่วยผู้ชายทำงานในไร่ในสวนมาแต่เดิมอยู่แล้ว แต่ ก. สุรางคนางค์ ก็ยังเสนอความคิดให้สตรีได้มีหน้าที่การงานมากกว่าเดิม จึงสะท้อนให้เห็นว่า

...ผู้หญิงที่ควรจะทำให้ทุกอย่างที่ผู้ชายทำยิ่งกว่าการทำฟาร์ม การเลี้ยงไก่ ผู้หญิงจะละเอียดลออกว่าผู้ชายมาก นี่ผมหมายถึงหญิงไทยเท่านั้นนะครับ ต่างประเทศเขาก้าวหน้าไปมากมายแล้ว เช่น ในสกอตแลนด์ แผนการณศึกษาของวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ จะต้องทำสัญญาจ้าง เจ้าของฟาร์มสตรีที่ชำนาญงาน และ เคยมีฟาร์มของตัวเองมาแล้ว เข้ามาสอนนักศึกษา คุณครูพวกนี้ล้วนแต่เป็นนางสาว และมีปริญญาอายุยวียดทั้งนั้น... (จาก เทพราช หน้า 188-189)

นั่นคือ ก. สุรางคนางค์ เสนอความคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของสตรีไว้ โดยตั้งความหวังว่า ผู้หญิงไทยควรทำฟาร์มเลี้ยงไก่หรือทำงานอื่น ๆ ได้เท่าเทียมชายอย่างผู้หญิงฝรั่ง นับว่าเธอได้เสนอและเน้น ความเสมอภาคของสิทธิสตรี อันเป็นแนวคิดก้าวหน้ามากสำหรับยุคสมัยนั้น อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้เผชิญสอคล้องกับหลักความเสมอภาคของคณะราษฎรและนโยบายรัฐนิยมบางส่วนของผู้นำในสมัยต่อมา จึงไม่ได้รับการคัดค้านแต่อย่างใด แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในทางกฎหมายและทางเศรษฐกิจที่ยืนยันความเท่าเทียมกันของหญิงกับชายเกิดขึ้นหลังจากที่ ก. สุรางคนางค์ ได้เสนอแนวคิดดังกล่าวแล้วหลายปีต่อมา

5. สถานภาพในด้านความเชื่อ และ ทศนคติ ค่านิยม

ก. สุรางคนางค์ เสนอแนวคิดในด้านความเชื่อเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิต โดยสะท้อนให้เห็นหลักการในการดำเนินชีวิตที่ยึดแนวทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ได้แก่ หลักการ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ที่เสนอให้กระทำความดี เพื่อชนะความชั่ว และมุ่งมั่นทำความดีเพื่อหวังความสำเร็จในชีวิต ดังเช่น ใน กรองกาญจน์ กาญจน์ มีผู้ปกครองที่ขาดความเมตตา ทำให้เขาไม่ได้รับความเอาใจใส่และ ไม่ได้รับการอบรมที่ดี เขาคบเพื่อนไม่ดีทำให้สออบตก และได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงจนทนไม่ได้ ต้องหนีออกจากบ้านไป แต่ภายหลังกาญจน์กลับตัวกลับใจได้มุ่งมั่นทำความดีเอาใจใส่การทำงาน เพื่อความสำเร็จในชีวิต หรือ ครอบครัว วิภาวสุ ใน ชีวิตหนึ่ง ที่มุ่งมั่นทำความดี

และประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น หากผู้ใดทำชั่วผู้นั้นก็ต้องได้รับโทษทัณฑ์อย่างสาสม เช่น วิชัย ใน หญิงคนชั่ว ที่หลอกพาหวานหญิงสาวจากเทพราชหนีมาจากพ่อแม่ และได้ปลอมเอาสมบัติที่หวานมีอยู่ไปจนหมดและทิ้งหวานไว้ที่ช่องโสเภณี จนหวานกลายเป็นหญิงโสเภณีในชื่อใหม่ว่า "รื่น" แต่ในที่สุด รื่นก็ได้พบวิชัยถูกตำรวจจับข้อหาฆ่าคนตาย นั่นคือ ทำชั่วได้ชั่ววิชัยมีอาจหนีกรรมชั่วที่ตนได้ก่อไว้ได้เลย

หลักธรรมอีกประการหนึ่งคือ หลักการ "ทางสายกลาง" ที่เสนอแนะวิธีการดำรงชีวิตด้วยความพอดี รู้จักประมาณตนและไม่ใฝ่สูงทะเยอทะยานหลักการนี้ ก. สุรางคนางค์ สะท้อนให้ตัวละครต่าง ๆ ในนวนิยายของเธอยึดมั่นในการดำเนินชีวิต เช่น กรอง ใน กรองกาญจน์ เธอเป็นกุลสตรีที่เสงี่ยมเจียมตน รู้จักประมาณตน เธอจึงมีความสุขในชีวิตของเธอ

หลักการ "สันโดษนิยม" ที่สะท้อนการใช้ชีวิตที่สุขสงบ และเรียบง่ายในชนบทนั้น ก. สุรางคนางค์ก็เน้นให้เห็นจริงว่าความสุขสงบในชีวิตนั้น สามารถมีได้ในสังคมชนบทเท่านั้น ดังนั้น เธอจึงสื่อความคิดผ่านตัวละครของเธอ เช่น วรณยูพา ใน คำของชีวิตสาว เธอเป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงออก มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีอิสระในการตัดสินใจและการกระทำ เธอเห็นว่าคนที่เจริญแล้วหมายถึงผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน วรณยูพาชอบชีวิตที่สันโดษ โดยการท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ และสมาคมกับชาวบ้านที่ยากจน หรือเช่น เรวดี ใน เรวดี ที่เป็นสาวสังคมแสนสวยที่มีฐานะร่ำรวย ได้พบว่า ชนบทมีชีวิตที่เรียบง่าย มีความจริงใจมากกว่าสังคมเมืองกรุง หรือเช่น ขนิษฐา ใน เทพราช ที่กล้าตัดสินใจมาอยู่ชนบทซึ่งขาดความสะดวกสบายต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่เคยอยู่วังมาก่อน เป็นต้น

ยังมีหลักการ "อุคมคติ" ที่สะท้อนวิธีการอุทิศตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ก. สุรางคนางค์ ก็ได้เสนอไว้ดังเช่น ผกา ใน คู่ครอง ที่คิดจะสมัครอบรมเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยทำประโยชน์ให้แก่ชาติยามเกิดสงคราม หรือ เช่น วิทิต ใน ชั่วชีวิตหนึ่ง ได้สอนให้ลูกสาวที่ต้องการจะดำเนินรอยตามพ่อโดยเป็นนักเขียนว่า ให้เขียน "ในแนวที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และแก่สังคม" (ชั่วชีวิตหนึ่ง หน้า 207)

นอกจากนี้ ก. สุรางคนางค์ ก็ยังได้เน้นถึง ค่านิยมด้านพรหมจรรย์ ของหญิงสาว ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าหากหญิงสาวเสียตัวให้กับชายใด ก็ต้องแต่งงานกับชายคนนั้น หรือถือว่าเป็นภรรยาของชายคนนั้น แม้จะไม่รักกัน ดังเช่น ลิริยพา (คำของชีวิตสาว) มีความสัมพันธ์กับพลถึงขั้นได้เสียกัน เธอจึงต้องแต่งงานกับพล และหากเมื่อหญิงสาว เสียความบริสุทธิ์ไปโดยไม่ได้แต่งงานและ เกิดตั้งครรภ์ขึ้น หญิงนั้นก็ควมรู้สึกอับอายได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากสังคม ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ ก. สุรางคนางค์ มักจะกำหนดให้ผู้หญิงที่มีพฤติกรรม ดังกล่าวหมดอนาคตหรือต้องฆ่าตัวตาย ดังเช่น สาวศิริ (ชีวิตหนึ่ง)

6. สถานภาพทางสังคมอื่น ๆ

หลังจากที่ได้มีการรับอารยธรรมตะวันตก เข้ามามากทำให้ผู้หญิงมีพฤติกรรมและกิจกรรมการสมาคม เช่นเดียวกับผู้ชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมาคมของชนชั้นสูง เช่น การเล่นกีฬา การไปงานสมาคม งานราตรีสโมสร วัฒนธรรมการแต่งกายก็เช่นกัน เช่น กีฬาขี่ม้า ผู้หญิงก็ต้องใส่ชุดกางเกงขี่ม้า เป็นต้น ดังปรากฏอยู่ใน เรื่อง เรวดี

เมื่อผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้น มีโอกาสเรียนรู้โลกภายนอกบ้านได้มากขึ้น ทั้งยังมีโอกาสทำงานนอกบ้านอีกด้วย เงื่อนไขเหล่านี้เอื้อให้ ผู้หญิงและผู้ชายมีโอกาสพบปะกันได้สะดวกมากขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่หรือไม่ก็ได้ เช่น ลิริยพา ใน คำของชีวิตสาว เธอทำงานบริษัท มีโอกาสพบปะผู้คนมากทั้งชายและหญิง เธอไม่ระวังในการคบเพื่อนชาย ปล่อยตัวปล่อยใจจนเสียพรหมจรรย์ให้กับคนที่เธอมิได้รัก จนต้องแต่งงานโดยไม่มีความรักเป็นพื้นฐานของชีวิตคู่ ส่วน ผกา ใน คู่ครอง เธอมีโอกาสดูพบคนในวงสังคมทั้งชายและหญิง หากแต่เธอรู้อัจฉกรวตคนให้อยู่ในกรอบอันสมควร ทั้งผกาเองยังมีความคิดที่เชื่อว่าผู้หญิงสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องมีคู่ครอง แนวคิดเช่นนี้ ก. สุรางคนางค์ แสดงไว้เพื่อให้เห็นว่า ค่านิยมของสังคมกำลังเปลี่ยนแปลง ผู้หญิงจำต้องขวนขวายหาความรู้ซึ่งนอกจากจะช่วย เสริมคุณค่าของตัวเองและทำให้สามารถพึ่งตัวเองได้แล้ว ยังทำให้ผู้อื่นมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้หญิงอีกด้วย

สภาพของสตรีไทยในสมัยเดิมนั้นต่ำกว่าบุรุษเพศในบางด้าน สมัยนั้นสำหรับ
 ครอบครัวของชนชั้นกลางและชนชั้นสูงนิยมให้ลูกสาวได้รับการศึกษาในระดับหนึ่ง เพียง
 เพื่อให้มีวิชาความรู้ประดับตน แต่ไม่ต้องการให้ออกไปประกอบอาชีพ เพราะมีฐานะดี
 อยู่แล้ว ในช่วงนี้ผู้หญิงยึดผู้ปกครองเป็นที่พึ่ง เมื่อแต่งงานผู้หญิงมีหน้าที่เป็นแม่บ้านปรนนิบัติ
 สามีและลูก ผู้หญิงอาศัยสามีเป็นที่พึ่ง พอเข้าสู่วัยชรา ผู้หญิงอาศัยอยู่กับลูก และได้ลูก
 เป็นที่พึ่ง ตลอดชีวิตผู้หญิงต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นไม่เคยพึ่งตนเองเลย และไม่ได้ทำประโยชน์
 ให้ตนเองมีค่าขึ้นมา ผู้หญิงจึงดูเหมือนจะเป็นภาระของผู้อื่น ในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์
 ผู้หญิงยังคงมีสภาพเช่นนั้น ดังเช่นที่ผลการวิจัยว่า

...จะไม่มีใครรู้จักเธอในเกียรติคุณความดีสักสิ่งเดียว อย่างน้อยก็
 เพียงแต่จะเห็นเธอเป็นผู้หญิงธรรมดาสามัญ ซึ่งทำความหนักใจให้แก่
 ผู้ปกครอง หรือทำให้พ่อแม่ต้องรอการขอจากชายเหมือนคำพูดของ
 ชิต เชื้อ เมื่อสักครู่นี้... (ผู้ครอง หน้า 324-325)

ด้วยเหตุนี้ตัวละครที่มีฐานะที่บางคน เช่น ผกา จึงรู้สึกอึดอัดต่อสภาพของตัวเองที่
 ต้องอยู่แต่ในบ้าน ขณะที่ผู้หญิงร่วมสมัยเดียวกับเธอ (พ.ศ. 2483) ออกไปประกอบอาชีพ
 นอกบ้าน ใช้ร่างกายและกำลังสมองให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัว ผกาเป็น
 ผู้หญิงที่มีอิสระ แม้แต่การปฏิเสธการแต่งงาน ดังนั้นเมื่อจะประกอบอาชีพก็ย่อมต้องการ
 ความเป็นอิสระด้วย ผกาจึงเลือกทำหน้าที่เป็นผู้คุมบัญชีของร้านทำผม-ตัดเสื้อสตรีแห่งหนึ่ง
 ซึ่งเธอมีหุ้นส่วนด้วย แทนที่จะไปทำงานสำนักงาน ซึ่งเธอเห็นว่า เป็นงานที่ผูกพันกับชีวิต
 มากเกินไป การทำงานของผกายังทำให้เธอรู้สึกว่า เธอสามารถพึ่งตัวเองได้ ไม่ต้อง
 พึ่งผู้ชาย โดยการแต่งงาน สำหรับความคิดเช่นนี้ ก. สุรางคนางค์ เคยเสนอไว้ก่อน
 หน้านี้ ใน กรองกาญจน์ (2475) โดยให้กรองเป็นผู้หญิงที่มีบุคลิกภาพแบบกุลสตรีไทยที่มี
 กิริยามารยาทนุ่มนวลอ่อนโยน แต่จิตใจแข็งแแกร่ง เป็นผู้หญิงที่คิดสร้างคุณค่าให้กับตัวเอง
 ด้วย การศึกษาและการทำงานมากกว่าจะพึ่งการแต่งงาน ฉะนั้น กรองจึงบ้ายเยี่ยง
 การขอแต่งงานจากจิตติ ชายหนุ่มที่มีฐานะ โดยบอกว่าเธอจะยังไม่คิดเรื่องแต่งงานจนกว่า
 จะได้สร้างคุณค่าและฐานะให้แก่ตัวเธอเองเสียก่อน

สรุป จากการได้ศึกษางานนวนิยายของดอกไม้มัด และ ก. สุรางคนางค์
ดังกล่าว อาจสรุปพอสังเขปได้ดังนี้คือ

ก. สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงในงานนวนิยายของดอกไม้มัด (ในช่วงระหว่าง
ปี พ.ศ. 2475-2493)

1. สถานภาพทางครอบครัวของผู้หญิงที่ปรากฏในงานนวนิยายของดอกไม้มัด
จะเห็นว่า ดอกไม้มัด สะท้อนภาพมารดาที่มีหน้าที่อบรม เลี้ยงดูบุตรธิดา ส่งเสริมให้ได้รับ
การศึกษา ดูแลบุตรธิดาจนได้แต่งงานออกเรือนไป เช่น คุณนายชื่น และคุณหญิงราตรีอรอน
(หนึ่งในเรื่อง) หรือคุณหญิงสรรพกิจนิเทศ (นี้แหละโลก) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ดอกไม้มัด
ก็ให้ภาพของมารดาสมัยใหม่ที่ยังคงมีหน้าที่อบรม เลี้ยงดูลูก แต่ก็ปฏิบัติตนดังเพื่อนที่ให้ความรัก
ความเข้าใจ รับฟังลูกได้ทุกเรื่อง แม้แต่เรื่องเพื่อนชาย ซึ่งมารดาลักษณะนี้จะเป็นผู้หญิง
ที่ได้รับการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ เช่น คุณแสบ (ผู้ดี)

ส่วนในฐานะภรรยา ดอกไม้มัดเสนอภาพของภรรยาที่ไม่มีความสุขกับการ
ที่สามีมีภรรยาหลายคน คืออยู่ในบ้านเดียวกัน เช่น คุณแสบ คุณวง (ผู้ดี) พร้อมทั้ง
ให้ภาพภรรยาที่จะไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของสามี เช่น วไล (ชัชชนะของหลวงนฤบาล)
ที่ขอหย่าสามี เมื่อรู้ว่าสามีนอกใจไปมีภรณาน้อย ลักษณะนี้ แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการที่
ภรรยาจะ เริ่ม เป็นผู้คิดและตัดสินใจในปัญหาระหว่างสามีภรรยา สำหรับหน้าที่ทั่ว ๆ ไป
ของภรรยา ดอกไม้มัดก็ยังคงเสนอคุณลักษณะของภรรยาไว้ คือ รู้จักการบ้านการเรือน
ดูแลปรนนิบัติสามี แต่ขณะเดียวกันดอกไม้มัดก็ได้ให้คุณลักษณะของภรรยาในสังคมสมัยใหม่
เพิ่มเติมที่ต้องรู้จักการเล่นกีฬา การเดินรำ การสมาคมเคียงบ่าเคียงไหล่สามี อีกด้วย
ดังเช่น มูหงา (นี้แหละโลก)

บุตรสาว ในงานนวนิยายของดอกไม้มัด ยังคงเป็นบุตรสาวที่ต้องเคารพ
เชื่อฟัง กตัญญูต่อบิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ คอยช่วยเหลือดูแลบิดามารดาตามเจ็บป่วย
และเข้าสู่วัยชรา ดังเช่น อัมพร (กรรมเก่า) ในยุคนี้ สถานภาพของบุตรสาวดีขึ้นกว่า
อดีตมาก คือ มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น มีความคิดเป็นของตนเองในการดำเนินชีวิต

บางครั้งถึงกับแหวกประเพณีเดิม ดังเช่น คุณเข้ม (สามชาย) ที่คัดค้านการแต่งงานแบบคลุมถุงชน ถึงขั้นผูกคอตาย หรือ สุรางค์รัตน์ (นี่แหละโลก) ที่ออกไปจดทะเบียนสมรสกับคนรักโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ จนได้รับการติฉินนินทาจากสังคม

2. สถานภาพทางการศึกษา

ดอกไม้สด เสนอภาพตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ล้วนจบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ มีโอกาสเรียนภาษาต่างประเทศ ตลอดจนวิชาการบิน การเรือ ดังเช่น พัชรี (สามชาย) สุนทร (อุบัติเหตุ) หรือได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ เช่น อนงค์ (หนึ่งร้อย) จบจากอเมริกา นุช และอัมพร (กรรมเก่า) ได้รับการศึกษาจากอังกฤษ เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ยัง เสนอภาพของผู้หญิงที่มีความตื่นตัวในการศึกษามากขึ้น เห็นการศึกษาวิชาความรู้ เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต เช่น งามพิศ (อุบัติเหตุ) ที่ศึกษาด้วยตนเองจากตำราวิชาชั้นประกาศนียบัตรครูประถม (ป.ป.) และประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยม (ป.ม.) ซึ่งตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นได้ว่า สถานภาพทางการศึกษาของผู้หญิงดีขึ้นไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาระบบการศึกษาของสังคม

3. สถานภาพทางการเมืองและกฎหมาย

ในงานนวนิยายของดอกไม้สด มีการกล่าวถึงสถานภาพของผู้หญิงทางการเมืองและกฎหมายไว้น้อยมาก ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากลักษณะกฎหมายของไทยยังให้ความสำคัญกับสตรีน้อย จะมีก็แต่กฎหมายที่อนุญาตให้ผู้ชายจดทะเบียนได้กับภรรยาเพียงคนเดียว แต่ถึงกระนั้น ภรรยาก็ยังไม่สามารถฟ้องหย่าสามี ด้วยเหตุที่สามีมีภรรยาน้อยได้ ดังเช่น วไล (ชัยชนะของหลวงนฤบาล) ต้องการหย่าสามี แต่ไม่มีผลทางกฎหมาย เนื่องจากสามีถือหนังสือหย่าไว้เฉย ๆ เป็นต้น

4. สถานภาพทางเศรษฐกิจ

ดอกไม้สดได้ให้ภาพของผู้หญิงในชนชั้นสูง ที่ได้รับการศึกษามากขึ้นแต่เมื่อเรียนจบก็อยู่บ้านเฉย ๆ เนื่องจากผู้ปกครองในชนชั้นสูงไม่นิยมให้ลูกหลานผู้หญิงออกไปทำงาน

นอกร้าน ดังเช่น หัซรี (สามชาย) หรือ หากจะมีหญิงสาวที่มีการศึกษาจะประกอบอาชีพ ก็จะมีอาชีพเดียวเท่านั้น คือ อาชีพครู เช่น สุนทร (อุบัติเหตุ) และ อัมพร (ชียชนะของหลวงนฤบาล)

5. สถานภาพทางความเชื่อ ศาสนา และค่านิยม

ดอกไม้มัสต เสนอแนวคิดในด้านความเชื่อมั่นในคำสอนในพุทธศาสนา อันเป็นหลักการดำเนินชีวิต นั่นคือ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" โดยผ่านทาง การปฏิบัติ ประพฤติดีของตัวละครในนวนิยาย ดังเช่น อนงค์ (หนึ่งในร้อย) ตอบแทนความดี ของวิชัย ด้วยความรักของเธอ

6. สถานภาพทางสังคมอื่น ๆ

ดอกไม้มัสต ได้เสนอภาพผู้หญิงสมัยใหม่ที่มีบทบาทคือกิจกรรมในการสมาคม นอกร้านหลายประการ อาทิ การเล่นกีฬา การเดินร่ำ หรือ การมีอิสระในการ คยเพื่อนต่าง เพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมในชนชั้นสูง ได้เริ่ม เปิดโอกาสให้ผู้หญิง ได้มีโอกาสพบปะ กับคนต่าง เพศได้มากขึ้น ดังเช่น การสร้างสนามแบดมินตัน หรือสนาม เทนนิส ไว้ในบ้าน และ เปิดโอกาสให้ลูกสาวและ เพื่อนได้รวมกลุ่ม เล่นกีฬากัน ซึ่งเท่ากับ เป็นการให้อิสระในการเลือกคู่ครองทางอ้อมอีกด้วย ดังจะ เห็นตัวอย่างได้จาก สภาพบ้าน เจ้าคุณสุรมนตรี ซึ่งมีหลานสาว 4 คน และมีสนามเทนนิสในบ้าน (มีแหล่งโลก)

นอกจากนี้ การออกงานสมาคม งานเดินร่ำ ผู้หญิงก็ เข้าร่วมได้โดย ไม่เคอะเขิน ค่านิยมในเรื่องการห้ามถูกเนื้อต้องตัวระหว่างหญิงชายก็เป็นอัน เลิกไป

ข. สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงในงานนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ (ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2475-2493) มีดังนี้

1. สถานภาพทางครอบครัว

ก. สุรางคนางค์ ได้เสนอว่า ผู้หญิงที่เป็นมารดานั้น ไม่ว่าจะ อยู่ในชั้นใดต่างก็รักลูก อบรม ดูแลเลี้ยงลูก ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะ เป็น หญิงโสเภณี เช่น รื่น (หญิงคนชั่ว) หรือ ลลิตา (ชีวิตหนึ่ง) สิ่งที ก. สุรางคนางค์

ชี้ให้เห็นก็คือมารดาในชนชั้นกลาง เช่น ลลิตา (ชั่วชีวิตหนึ่ง) หรือ รื่น (หญิงคนชั่ว) ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อของลูกมาก โดยทั่วไปมารดาในชนชั้นกลางก็มีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูลูก เป็นมารดาสมัยใหม่ที่ให้อิสระต่อการมีคูครองของลูก โดยคอยให้คำปรึกษาแก่ลูก เช่น ลลิตา (ชั่วชีวิตหนึ่ง) หรือ คุณนายพจนาทวที มารดาของผกา (คูครอง) เป็นมารดาสมัยใหม่ ที่ให้อิสระแก่ลูกในการ เลือกคูครอง รวมทั้งกระทำคน เป็นผู้รับฟัง และให้ความคิดเห็นแก่ลูก

ก. สุรางคนางค์ ได้เสนอภาพมารดาในชนชั้นกลางที่ยังจะคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในการแต่งงานของลูกสาว ซึ่งส่งผลให้ลูกสาวไม่มีความสุขในที่สุด เช่น ทิพย์ มารดาของพันทิพา (พันทิพา) และ คุณนายสำนวน มารดาสิริยุพา ค่าของชีวิตสาว

ส่วนผู้หญิงในฐานะภรรยา ก. สุรางคนางค์ เสนอแบบฉบับของภรรยาที่ดีในชนชั้นกลาง คือ ลลิตา (ชั่วชีวิตหนึ่ง) ที่ทำหน้าที่ดูแลกิจการบ้านได้อย่างเรียบร้อย ทั้งยังปฏิบัติตน เป็นเพื่อนคู่คิดของสามี เป็นคู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขของสามี มีความซื่อสัตย์ต่อสามี และหากภรรยาประพฤตินอกใจสามี ก็จะได้รับการประนามหยามเหยียดจากสังคม ดังเช่น พันทิพา (พันทิพา) แต่อย่างไรก็ตาม ก. สุรางคนางค์ ก็ได้เสนอแง่คิดเกี่ยวกับการมีคู่ของพันทิพา ในแง่ที่ว่า ปัญหาระหว่างสามีภรณานั้น จะตัดสินว่าผิดกฎศีลธรรมอย่างไร ควรจะศึกษาหรือรู้มูลเหตุของปัญหาเสียก่อน ซึ่งการเสนอแนวคิดนี้นับว่าเป็นการปลุกมนุษยธรรม ความเข้าใจความเห็นอกเห็นใจกันของคนในสังคม

บุตรสาวในนวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ ล้วนแต่เป็นบุตรสาวที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ประพฤติตนอยู่ในโอวาทผู้ใหญ่และจารีตประเพณี และหากบุตรสาวประพฤตินอกเสียหายนิตจารีตประเพณี บิดามารดาก็จะเป็นทุกข์ เช่น เมื่อรื่น (หญิงคนชั่ว) หนีตามผู้ชายไป พ่อแม่ก็ตรอมใจตายในที่สุด และ สาวตรี (ชั่วชีวิตหนึ่ง) ที่ท้องโดยไม่ได้แต่งงานและทำแท้งตกเลือดตาย แม่และพ่อต้องเสียใจและอับอายขายหน้าเป็นที่สุด

2. สำหรับสถานภาพทางการศึกษา

สถานภาพของผู้หญิงชนชั้นกลาง ในด้านการศึกษาดีขึ้นตามลักษณะ การพัฒนาของระบบการศึกษาเช่นกัน ดังที่ ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ส่วนใหญ่ได้รับการ ศึกษาจบมัธยมบริบูรณ์ทั้งสิ้น ส่วนสถานภาพทางการศึกษาของผู้หญิงชนชั้นสูง จะพัฒนา ได้ดีกว่า คือ ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ อาทิ เรวดี (เรวดี) และ คุณหญิงแก้ว (เทพราช) ต่างก็จบจากป็นัง

3. สถานภาพทางการเมืองและกฎหมาย

ก. สุรางคนางค์ มิได้กล่าวถึงสถานภาพทางการเมืองและกฎหมาย ไว้ให้เห็นเด่นชัด เจน เพียงแต่สะท้อนผ่านความคิดของตัวละครถึงความโศกเศร้าของสงคราม แต่ก็ได้แนวคิดแก่ผู้หญิงว่า ในสภาวะสงครามถึงแม้ผู้หญิงจะเป็นทหารไม่ได้ ผู้หญิงก็อาจจะ ทำประโยชน์แก่บ้านเมืองได้ โดยอาจจะ เป็นอาสาสมัคร หรือคอยส่งเสบียงไปให้แนวหน้า (คูครอง)

ส่วนทางด้านกฎหมาย ก็ไม่มีการกล่าวถึงเด่นชัด เพียงแต่แสดงความ เท่าเทียมกันระหว่างลูกชายและลูกสาวในการรับมรดก (เทพราช)

4. สถานภาพทาง เศรษฐกิจ

ก. สุรางคนางค์ ชี้ให้เห็นว่า หาก เป็นผู้หญิงในชนชั้นสูงและผู้หญิง ในชนชั้นกลางที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดี ผู้ใหญ่ก็มักจะไม่นิยมให้ออกไปทำงานนอกบ้าน แต่โดยทั่วไปแล้วผู้หญิงชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษา ก็จะไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น เป็นครู เลขานุการ หรือ อาชีพอิสระ อาทิ การเปิดร้านทำผม-ตัดเสื้อ เป็นต้น ส่วนอาชีพหนึ่งที่ ก. สุรางคนางค์ ต้องการเสนออีกคือ อาชีพนักเขียน โดยเสนอว่า เป็นอาชีพที่น่าสนใจและผู้หญิงก็ควรจะมีอาชีพ เป็นนักเขียนได้เช่นกัน

นอกจากนี้ ก. สุรางคนางค์ ยังได้เสนออาชีพอีกอาชีพหนึ่งที่ผู้หญิง ควรทำได้เช่นเดียวกับชาย นั่นคือ การทำฟาร์มเลี้ยงไก่ ได้อย่างผู้หญิงชาวตะวันตก ส่วนผู้หญิงในฐานะภรรยาในชนชั้นกลางก็อาจจะทำงานพิเศษช่วยสามีทำงาน เช่น ออกเงินให้กู้ หรือ เป็นนายหน้า เป็นต้น

5. สถานภาพทางความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยม

ความเชื่อเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิต ที่ ก. สุรางคนางค์ เสนอ ก็ คือ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ช่วยเหลือกัน เป็นสิ่งที่ดีที่เพื่อนมนุษย์ควรปฏิบัติต่อกัน เช่น วรณพุกา (คำของชีวิตสาว) ชอบช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่น เธอประพาศิตนคติตลอด ในที่สุดเธอก็มีความสุขได้แต่งงานกับชายที่เธอรัก

ส่วน ค่านิยม ที่ ก. สุรางคนางค์ เน้นมาก ก็คือ ค่านิยมด้านพรหมจรรย์ของหญิงสาว ยิ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าหากหญิงสาวเสียตัวให้กับชายใด ก็ต้องแต่งงานกับชายคนนั้น เพราะถือว่าเป็นภรรยาของคนนั้นแล้ว ดังเช่นสิริยุพา (คำของชีวิตสาว) และหาก เมื่อหญิงสาวที่เสียตัวกับชายแล้ว เกิดตั้งครรภ์ขึ้นโดยไม่ได้แต่งงาน หญิงนั้นก็จะต้องได้รับความอับอาย และการถูกเหยียดหยามจากสังคม ทนตอนาคค หรือ ต้องฆ่าตัวตาย เช่น สาวิตรี (ชีวิตหนึ่ง)

6. สถานภาพทางสังคมอื่น ๆ

ก. สุรางคนางค์ เสนอภาพของผู้หญิงในชนชั้นสูงที่มีโอกาสมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น ชีมา งานราตรีสโมสรวง เรวดี (เรวดี) ซึ่ง ก. สุรางคนางค์ ก็แทรกความรู้สึกว่า การสมาคมของชนชั้นสูงไม่มีความจริงจังต่อกัน และงานเลี้ยงต่าง ๆ ก็เป็นลักษณะการให้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือยไร้สาระของชีวิต ส่วนผู้หญิงในชนชั้นกลางนั้น ก. สุรางคนางค์ เสนอความคิดในเรื่องความเชื่อมั่นในตัวเอง ความภูมิใจในตัวเอง โดยผู้หญิงควรจะทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมบ้าง เริ่มมีความคิดพึ่งตนเอง โดยการมีอาชีพ ตัวอย่างผู้หญิงลักษณะใหม่นี้ เช่น กรอง (กรองกาอุจน์) ที่คิดสร้างฐานะให้ตนเองโดยไม่คิดพึ่งการแต่งงาน ซึ่งนับว่าเป็นแนวคิดใหม่ที่แตกแนวจากค่านิยมเดิมที่ผู้หญิงอาจจะยกสถานภาพของคนให้สูงขึ้นโดยการแต่งงาน